

VII, C, 26.575, f. [redacted] Cg 70 [unclear]

LETOPIS

MATICE SLOVENSKE

ZA L. 1912.

IZDALA

030023721

MATICA SLOVENSKA V LJUBLJANI.

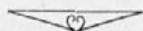

NATISNIL ANT. SLATNAR V KAMNIKU.

1912.

Vsebina.

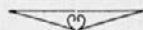
	Stran
Uprava „Matiče Slovenske“	1
Letno poročilo tajnikovo	3
48. glavna skupščina „Matiče Slovenske“	6
Nekoliko statistike	9
Pismena anketa o Matičinih knjigah	13
Jugoslovanska Enciklopedija	27
Ob petdesetletnici „Matiče Dalmatinske“	43
Jugoslovanska Antologija v angleškem jeziku	46
Poverjeništa „Matiče Hrvatske“	48
Izgovor slovenskega knjižnega jezika	50

Za l. 1912. je »Matica Slov.« izdala sledeče knjige:

1. Zbornik, XIV. zvezek	2 K — v.
2. Zabavna knjižnica, XXIV. zvezek (<i>Fr. Milčinski: Zločinci, Životopisi mladih zanikarnežev; dr. Iv. Lah: Mojster Roba; Jos. Premk: Madež</i>)	1 „ 40 „
3. Knezova knjižnica, XIX. zvezek (<i>Dr. Fr. Detela: Tujski promet. Povest.</i>)	1 „ 40 „
4. Radivoj Peterlin-Petruška: Po cesti in stepi. Pesmi.	1 „ — „
5. Iz svetovne književnosti, VIII. zvezek (<i>Dostojevski-Levstik: Zapiski iz mrtvega doma</i>)	3 „ — „
6. Letopis za leto 1912	— „ 60 „

Seznamek ostale knjižne zaloge »Matiče Slov.« in »Matiče Hrv.« gl. zadi!
Seznamek poverjeništev »Matiče Slov.« izide drugič, z imenikom vred.

Uprava „Matice Slovenske“

za upravno leto 1911/12.

Predsednik: dr. Ilešič Fran.

I. podpredsednik: vitez Grasselli Peter.

II. podpredsednik: Sušnik Ivan.

Blagajnik: dr. Detela Fran.

Hišni upravitelj: Sušnik Ivan.

Ključarja: dr. Požar Lovro in dr. Zbašnik Fran.

Tajnik: Pugelj Milan.

O d b o r :

a) Ljubljanski odborniki:

1. Dr. Demeter Bleiweis vitez
Trsteniški.	15. Pleteršnik Maks.
2. dr. Detela Fran.	16. dr. Požar Lovro.
3. Dimnik Jakob.	17. Senekovič Andrej.
4. Govekar Fran.	18. Sušnik Ivan.
5. vitez Grasselli Peter.	19. Škerbinc Silvester.
6. dr. Gruden Josip.	20. dr. Šlebinger Janko.
7. dr. Ilešič Fran.	21. Šubic Ivan.
8. Koder Anton.	22. dr. Tavčar Ivan.
9. Maselj Fran.	23. Trstenjak Anton.
10. Milčinski Fran.	24. Turk Jakob.
11. dr. Mohorič Fran.	25. dr. Ušeničnik Aleš.
12. dr. Opeka Mihael.	26. dr. Zbašnik Fran.
13. Orožen Fran.	27. Župančič Vilibald.
14. Perušek Rajko.	28. Župančič Oton.

b) Vnanji odborniki:

1. Dr. Bezjak Janko.	7. dr. Poljanec Leopold.
2. Finžgar Fran Ser.	8. dr. Murko Matija.
3. Gangl Engelbert.	9. Seidl Ferdinand.
4. Koblar Anton.	10. dr. Sket Jakob.
5. dr. Kos Fran.	11. Svetec Luka.
6. dr. Lončar Dragotin.	12. dr. Tominšek Josip.

Odseki:

<i>a) Gospodarski odsek.</i>	<i>d) Zemljepisni odsek.</i>
<i>b) Knjižni odsek.</i>	<i>e) Tehniški odsek.</i>
<i>c) Znanstveni odsek.</i>	<i>f) Umetniški odsek.</i>
<i>č) Narodopisni odsek.</i>	

Letno poročilo tajnikovo

na glavni skupščini dne 17. marca 1912 za dobo
od 5. marca 1911 do 17. marca 1912.

Potekla je osemindesetletna društvena doba delovanja Matice Slovenske. Predsedoval ji je, kakor ji je predsedoval prejšnja leta, g. dr. Ilešič, ki je bil postavljen enoglasno na to mesto v prvi odborovi seji po lanskem občnem zboru. Iz odbora Matičinega je izstopil g. kustos Luža Pintar, mesto njega pa je vstopil slovenski književnik Oton Zupančič, ki je uveljavil svoje delovanje zlasti v Knjižnem odseku.

V društveni dobi, ki jo danes končavamo, se je sestel odbor šestkrat, Knjižni odsek petkrat, Gospodarski enkrat, Tehniški enkrat, Agitacijski enkrat, Narodopisni enkrat in Znanstveni enkrat. Ta zadnji šteje več pododsekov, ki so se večkrat sestali in se posvetovali in sklepali glede dela za Jugoslovansko Enciklopedijo. Ustanovil se je tudi po nalogu lanske glavne skupščine odsek za izpremembo nekoliko zastarelih Matičinih pravil.

Odbor je nastavljal dosedanega tajnika v smislu pravil za nadaljnja tri leta. Dalje je ukrenil na predlog Gospodarskega odseka, da se popravi Matičina hiša, zlasti pisarna, kar se je vse tekom minulega leta izvršilo. Spominjal se je 70 letnice svojega zaslužnega prvega podpredsednika g. viteza Petra Grassellija in mu izrazil tople čestitke. G. častnega člana Maksa Pleteršnika je odlikoval za njegove zasluge s častno diplomom, originalnim delom domačega umetnika. Na predlog Knjižnega odseka je sklenil, da naj Matica sprejema spise poljubnega obsega, naj si bodo torej dolgi ali kratki, samo da so dobri, in da sme, ko so izšle publikacije tistega leta, nagraditi s častno nagrado katerikoli spis, ki je absolutno dober in relativno najboljši, in to vselej takrat, kadar niso bili konkurenčni spisi za častne nagrade vloženi, ali če so bili vloženi, pa niso odgovarjali po svoji umetniški kvaliteti. Nadalje se je sklenil z Matico Hrv. v Zagrebu dogovor, po katerem bodo skupna izdanja obeh Matic, bodisi slovenska ali hrvatska, honorirana sorazmerno od obeh Matic.

Na ta način dospô pisatelji do izdatnejših honorarjev. Taka izdajanja se bodo vobče menjavala kakor doslej: Enkrat izide slovenska knjiga, enkrat hrvatska.

Za leto 1911. je razposlala Matica vsega skupaj 3896 garnitur. Častnih članov šteje 6, ustanovnikov 183, letnih društvenikov 3355, naročnikov 272. V oceno je poslala 25 garnitur, v zameno 55. Ocene o njenih letošnjih publikacijah — kolikor jih je izšlo dozdej — so bile dosti ugodne. Da bi se uverili, kaj menijo o knjigah naši člani in gg. poverjeniki, smo razposlali mednje tiskovine, kjer smo vprašali in prosili za izjave. Došlo nam je mnogo odgovorov, katerih večina je hvalna in večkrat celo laskava.

Za 1912. leto misli Matica izdati sledeče knjige:

1. Zbornik, ki bo obsegal dr. Šlebingerjevo slovensko bibliografijo zadnjih let in zanimivo korespondenco Linhartovo.

2. Izda Matica prevod romana Dostojevskega: Zapiski iz mrtvega doma, ki ga je oskrbel pisatelj g. Vladimir Levstik.

3. Knezovo knjižnico, ki prinese poleg par krajših spisov izpod peresa g. Milčinskega, g. Laha in drugih še spis gosp. dr. Ilesiča: Ideja slovenskega naroda.

4. Izide Zabavna knjižnica. Obsegala bo poezije znanega zelo čuvstvenega slovenskega lirika Radivoja Peterlina-Petruške „Po cesti in stepi.“ Knjiga bo imela elegantnejši format, kakor je pač zbirki lirskih pesmi primerno.

5. Dalje pride na svetlo obširen zvezek Štrekljevih narodnih pesmi. Žal, da je urednik Štrekelj nevarno bolan.

6. Izda Matica Letopis, in sicer pomnoženega s statističnimi spisi o slov. kulturnih društvih, o slov. trgovini itd. Reprezentiral bo torej knjigo, ki je posebno potrebna in splošno zanimiva.*

Tekom zadnje društvene dobe smo prejeli večje število rokopisov. Med temi jih je bilo 12 beletristične vsebine (1 drama, 1 daljša pesem in 10 povesti), drugo so bili znanstveni sestavki, vmes narodno blago in življenjepisi. Od 12 beletrističnih spisov jih je bilo treba odkloniti ravno polovico, torej šest. Ostali se uvrste v Matičine publikacije, ali so se nekateri krajši tudi že uvrstili.

Tisk zemljevida slovenskih dežel je v teku. Zavod, ki ga tiska, nam je poslal julija meseca korekture ene četrtine zemljevida in pred nedavnim časom smo prejeli korekture druge četrtine. Skoro bo torej opravljena polovica korektur.

Znanstveni odsek je posvetil svoje delovanje zlasti Jugoslovanski Enciklopediji in se bavil z raznimi pripravami za spisovanje člankov in biografij, ki najdejo mesto v tem prvem jugoslovanskem leksiku.

* Naknadno se je ta program za l. 1912 nekoliko izpremenil.

Tehniški odsek se je bavil z gradivom za slovenski tehniški slovar, Agitacijski je iskal sredstva za uspešno agitacijo in popularizacijo Matice, Narodopisnega je zopet oživila potreba zbiranja narodopisnega gradiva za Jugoslovansko Enciklopedijo. Pokazalo se je, da je narodopisna stroka v Sloveniji še sila malo obdelana. Matica zbira zadnja leta razno narodopisno gradivo (pravljice, rekla, pregovore, šale itd.) in prične vse to svoječasnno izdajati. Njena zaloga je že precej obsežna.

Nekaj novega v minuli društveni dobi sta bila dva literarna sestanka, ki ju je sklical g. predsednik. Obeh se je udeležilo več literatov in takih cenjenih gostov, ki jim je pri sru slovenska književnost in prosveta. Na prvem sestanku je referiral o literarni temi (Cankarjeva knjiga „Troje povesti“) gosp. sklicatelj sam, na drugem gosp. prof. Kobal in gosp. Cv. Golar (Zab. knjiž. 1911 in „Mencinger“.) Oba sestanka sta bila zanimiva in živahna.

Matica se je spominjala jubilejev in slavelj vseh zaslužnih in velikih slovanskih in slovenskih mož in jim ob takih prilikah izrazila svoje čestitke. Tudi smrti svojcev se je spominjala z žalostjo. Udeležila se je pogreba pokojnega odbornika in ustanovnika dr. Josipa Vošnjaka in izdala o njem v knjigi „Jubilejev in spominov“ biografsko črtico. Več njenih ustanovnikov in več njenih društvenikov je pograbila v zadnji dobi smrt. Bodi vsem ohranjen časten spomin!

48. glavna skupščina „Matice Slovenske“

se je vršila dne 17. marca 1912. Navzočih je bilo do 60 društvenikov.

G. predsednik dr. Fr. Ilešič otvori skupščino, imenuje za overovatelja zapisnika g. prof. Modica in g. prof. Kobala, pozdravi vse navzoče in še zlasti g. prof. Ozvalda in g. odbornika Seidla, ki sta prispela na zborovanje iz Gorice, dalje zastopnike kulturnih društev. Zahvali časopisje, ki je prinašalo drage volje razna Matičina naznanila tekom zadnje društvene dobe, in ravnotako poverjenike in odbornike, ki so se udeleževali sej in delovali ž njim vred v prospah društva. Naprosi tajnika, da bi prečital svoje poročilo.

Tajnik prečita svoje poročilo. Spomin na pok. dr. Josipa Vošnjaka in na vse druge rajne ustanovnike in člane, ki jih je tekom zadnje društvene dobe pograbila smrt, počaste skupščinarji na predsednikov predlog s tem, da se dvignejo s sedežev.

G. vladni komisar pl. Andrejka izraža željo, naj bi Matica kolikor mogoče hitro izdala slov. tehniški slovar, ki je vsestransko jako potreben. G. predsednik obljubi, da se je in bo po možnosti zavzemal za stvar, in omenja, da ga v tem stremljenju podpira in podpre Društvo inženirjev. Dalje omenja g. predsednik, da je Matica primorana po pravilih izdajati leto za letom imenik svojih društvenikov. Ker se pa pripete zaradi poznega plačevanja članov ravno s tiskanjem imenika neprijetne zakasnitve letnih publikacij in ker morda ni imenik na sploh velike važnosti, bi bilo nemara ugodno, da bi v Letopisu izostal, ali da bi izhajal leto pozneje za prejšnjo leto. G. Perušek predlaga, naj prinaša imenik samo nove člane. Gosp. polkovnik Milavec svetuje, naj izdaja Matica imenik vsakih pet let enkrat. Skupščina prepušča zadevo odboru, ki naj poljubno ukrene in ki lahko izpremeni v ta namen tudi Matičina pravila.

G. predsednik poroča, da je Matica prejela prevod romana „Pod jarmom“. Avtor temu romanu je Bolgar Vazov, ki je sloveč bolgarski romancier, a žal pri nas zelo malo znan. V drugem prevodu prinaša ravno tačas to delo neki ljubljanski dnevnik.

G. pl. Andrejka ni zato, da bi izšel roman Vazova, ker se mu zde druga svetovna dela dosti važnejša. Tako zlasti Shakespeare, ki ga treba Matici kar največ in kar najhitreje še nadalje izdajati. Ne kraljevskih dram, temveč druge, ki so nam bližje in umevnejše. Nasprotno mnenje izraža g. prof. Kobal, ki poudarja, da se mora Matica v prvi vrsti ozirati na slovanska svetovna dela, potem šele na angleška in druga. Shakespeare in vrsta drugih nam je dostopna v raznih nemških prevodih. Bolgarska literatura je pri nas malo znana in zato bi bil Vazova roman dobrodošel. G. predsednik omenja, da ima Matica prevode iz Shakespearja iz prejšnjih časov v programu — zlasti Župancičeve.

G. Grasselli predlaga konec debate, kar se sprejme. Skupščina odobri tajnikovo poročilo. G. predsednik prosi g. blagajnika za poročilo.

G. blagajnik razloži račune za društveno dobo 1911/12 in razjasni proračun za bodočo dobo. V računih je pisana povsod le kurzna vrednost vrednostnih papirjev, a g. dr. Stare in gosp. odbornik Perušek predlagata, naj se v bodoče zapisuje nominalna vrednost. Proti temu je g. blagajnik, g. odbornik Trstenjak in drugi. Ostane torej pri starem. G. blagajnik opozarja, naj bi plačali člani in poverjeniki udnino redno v prvi polovici vsakega leta.

G. vadniški učitelj Krulec, ki je pregledoval obenem z g. vladnim rač. oficijalom Pavšičem Maticine račune in tozadevne knjige, izjavlja v svojem imenu in v imenu g. Pavšiča, da so Maticini računi in knjige v točnem redu, in prosi skupščinarje, da izreko g. blagajniku absolutorij. Pozivu se pridruži tudi g. predsednik, ki zahvali g. blagajnika z zborovalci vred za točno poslovanje.

G. predsednik prosi, da oddado gg. skupščinarji glasovnice za volitev v odbor. To se zgodi.

Za preglednike računov v društveni dobi 1912/13 so izvoljeni isti gospodje, ki so te posle prej opravljali. Namreč: g. vadniški učitelj Krulec, g. rač. vladni oficijal Pavšič in gosp. dež. blagajnik Pogačnik. Tozadevni predlog je stavil g. odbornik Perušek.

G. predsednik imenuje za skrutinatorja g. polkovnika Milavca in g. prof. Suherja. Skrutinij se izvrši takoj po občnem zboru.

V odbor so bili izvoljeni p. n. gg.: dr. Jakob Sket, Fran Maselj, dr. Fran Mohorič, dr. Leopold Poljanec, Maks Pleteršnik, Jakob Dimnik, dr. Janko Lokar, Vilibald Zupančič, Ivan Grafenauer in dr. Mihael Opeka.

G. polkovnik Milavec vpraša, kdaj izide zemljevid slovenskih pokrajin. G. predsednik javlja, da izide po priliki jeseni. Zahvali gg. zborovalce za udeležbo in zaključi skupščino.

Nekoliko statistike.

V „Letopisu Matice Slovenske“ za leto 1910 čitamo sledeče:

„Štajerska ima v primeri s Kranjsko 100 članov „Matice Slovenske“ premalo (slovenske inteligence je pač na Štajerskem manj), Primorska 400 premalo, Koroška do 300. Ima jih Kranjska brez Ljubljane 1100, Štajerska 900, Primorska 500, Koroška 125.“

In glede na poedine kraje: „Pliberk šteje 47 članov, Laški trg 8, Kamnik 27, Osijek pa 43, Varaždin 38, Požega 20, Petrinja 20 (Osijek v Slavoniji ima 43 članov, Kamnik pa na pr., ki je par ur nad Ljubljano, le 27!).“ —

Lokalna statistika je važna za poverjeniško delo, oziroma za gospodarski razvoj „Matice“.

Za stvarni, notranji razvoj „Matice“ pa je važnejša statistika članov po poklicu.

Da bi dobili tako statistiko, smo letos spomladi poverjenikom razposlali posebne vprašalne pole o članih za l. 1911.

Odgovore smo dobili od 68 poverjenikov (Ljubljana je posebe), ki so nam prijavili 1047 moških in 70 ženskih članov (največ, namreč 9 ženskih članov je v Ljutomeru).

Ti člani se po poklicu dele tako-le:

Uradniki javni: $158 + 108 = 266$.

„ privatni: $78 + 37 = 115$.

Profesorji: 108.

Duhovniki: $90 + 60 = 145$.

Učitelji: $128 + 121 = 249$, največ v Ljutomeru: 12.

Trgovci: $74 + 62 = 136$, največ v Rakeku: 12.

Obrtniki: 61 in 8 tvorničarjev.

Zdravniki: 20.

Vojaštvo: 8.

Advokati + notarji: 32.

Delavci: 5.

Kmetje: $63 + 8$ večjih posestnikov.

Inženerji: 1.
Drugi privatniki: 10.
Šole, društva, knjižnice: 124.
Nekoliko akademikov (bogoslavci) 5.
Srednješolski dijaki naročniki.

Statistika ljubljanskih članov za leto 1911:

Uradniki javni: 202.	Delavci: 0.
„ privatni: 24.	Kmetje: 0.
Profesorji: 78.	Društva, zavodi, čitalnice, občine, šole: 28.
Duhovniki: 20.	Vojaki: 5.
Učitelji: 31.	Dijaki: 18.
Trgovci: 42.	Drugi privatniki: 20.
Obrtniki: 23.	Akademiki (bogoslavci): 111.
Tvorničarji: 3.	Ženske, učiteljice: 15.
Inženerji: 12.	„ druge: 27.
Zdravniki: 21.	
Advokatje, notarji in njihovi konicijentje: 24.	

Vseh skupaj (letnikov): 674.

Z Ljubljano vred dobimo sledeči pregled: Poleg 1679 moških članov je 112 ženskih. Posebe:

Uradniki javni: 468.	Zdravniki: 41.
„ privatni: 139.	Inženerji: 13.
Profesorji: 186.	Delavci: 5.
Duhovniki: 165.	Kmetje (posestniki): 71.
Učitelji: 280.	Vojaštvo: 8.
Trgovci: 178.	Šole, društva, čitalnice itd.: 152.
Obrtniki: 84.	Drugi privatniki: 30.
Tvorničarji: 11.	Akademiki bogoslavci: ka- kih 120.
Advokatje, notarji in njihovi konicijenti: 56.	

Ker je plačujočih članov na leto okoli 3800, velja gornja statistika ne čisto za polovico letnikov, a sme se misliti, da bi se razmerje stanov z drugo polovico ne izpremenilo znatno.

Glavni kontingent Matičarjev so uradniki, učitelji, profesorji, trgovci, duhovniki.

Za pravilno označbo stanu bi seveda trebalo gornja števila primerjati s številnostjo dotičnega stanu vobče. Slovenskih profesorjev na pr. je povprečno kakih 250 ali 260; v Matici jih torej ni kakih 60 do 70. Slovensko učiteljstvo je zastopano v častnem številu, a mnogo premalo v primeri s svojo številnostjo. Duhovništvo pa stoji že daleč za učiteljstvom.

Statistika ustanovnikov.

Uradniki javni: izven Ljubljane	17	v Ljubljani	12
„ privatni:	1		1
Profesorji:	7		7
Duhovniki:	33		10
Učitelji:	1		0
Trgovci:	7		5
Obrtniki:	0		0
Tvorničarji:	2		3
Advokatje, notarji:	7		4
Delavci:	0		0
Kmetje:	0		0
Društva, občine, zavodi, čitalnice in šole:	29		5
Zdravniki:	2		0
Inženerji:	2		1
Vojaki:	1		2
Drugi privatniki:	7		2
Akademiki:	1		0
Ženske:	2		0
Hiše, rodbine:	5		1
	<u>124</u>		<u>53</u>

Po času pristopa se ustanovniki razvrščajo tako-le:

Iz l. 1864 je še 36 ustanovnikov,	Iz l. 1888 je še 8 ustanovnikov,
„ 1865 „ „ 5 „	„ 1889 „ „ 6 „
„ 1866 „ „ 5 „	„ 1890 „ „ 5 „
„ 1867 „ „ 4 „	„ 1891 „ „ 1 „
„ 1868 „ „ 5 „	„ 1892 „ „ 2 „
„ 1869 „ „ 5 „	„ 1893 „ „ 3 „
„ 1870 „ „ 4 „	„ 1894 „ „ 2 „
„ 1871 „ „ 6 „	„ 1895 „ „ 1 „
„ 1872 „ „ 5 „	„ 1897 „ „ 3 „
„ 1873 „ „ 11 „	„ 1898 „ „ 2 „
„ 1874 „ „ 3 „	„ 1900 „ „ 3 „
„ 1879 „ „ 1 „	„ 1901 „ „ 2 „
„ 1881 „ „ 2 „	„ 1903 „ „ 1 „
„ 1882 „ „ 8 „	„ 1907 „ „ 1 „
„ 1883 „ „ 2 „	„ 1908 „ „ 2 „
„ 1884 „ „ 4 „	„ 1909 „ „ 2 „
„ 1885 „ „ 4 „	„ 1910 „ „ 2 „
„ 1886 „ „ 1 „	„ 1911 „ „ 1 „
„ 1887 „ „ 5 „	„ 1912 „ „ 1 „

V zadnjih petih letih je pristopilo razen tega devet Hrvatov, torej povprečno 4—5 ustanovnikov na leto.

Iz tega se razvidi, da so ustanovniki najbolj pristopali v prvih letih Matičinega obstanka; seveda je baš med temi ustanovniki mnogo šol, čitalnic. Znaten je prirastek l. 1873; takrat so „Mladoslavenci“ (Vošnjak itd.) nastopili proti Bleiweisovi struji. Nato pa je občutno padanje do konca Bleiweisove dobe. V osemdesetih letih za Marnovega predsedovanja je zopet bolje. Seveda je za novejšo dobo vedno uvaževati rastoče potrebe drugih, zlasti obrambnih društev.*

* O pomenu ustanovnikov za Matico gl. Letopis 1911, str. 8.!

Pismena anketa o Matičinih knjigah.

S pozivom, ki je veljal statistiki Matičarjev po poklicu, smo obenem tudi poprosili gg. poverjenike, naj bi nam poročali, kako sodijo njih člani o naših publikacijah, katera knjiga se največ čita itd.

Odgovore priobčujemo doli po redtu, kakor so došli. (1.—68.)

Nekateri gg. poverjeniki se niso izrazili o vseh poedinih knjigah, marveč so naglasili le to ali ono, kar se jim je zdelo posebno ugodno ali neugodno. Molčanje o kaki publikaciji kaže pač na srednje dobro sodbo o njej.

Uspeh letnika 1911 je po teh izjavah gg. poverjenikov zelo zadovoljiv. Popolno hvalo o knjigah za l. 1911. čitamo v poročilu 3., 4., 5., 11., 15., 17., 19., 20., 27., 30., 36., 48., 50., 54., 56. Vobče zadovoljiva je sodba v št. 2., 6., 14., 23., 29., 32., 37., 40., 42., 45., 47., 58., 59., 60.

Manj ugodna je sodba poročila 16., zlasti o beletristiki. Posebno mesto je odkazati poročilu št. 52.

Močno izražena je želja po lažji, zlasti zgodovinski beletristiki; primerjaj poročilo 8., 9., 12., 13., 15., 18., 19., 21., 22., 29., 30., 34., 38., 49., 42., 46., 52., 58. in 68. Malo na drugo stran kaže št. 14 in morda 54.

V znanosti so priljubljeni popularni spisi o domači zgodovini; zato je tako dobro došel „Zbornik“ 1911.

Sodba o poedinih knjigah.

Prav zadovoljil je „Zbornik“ 1911. in to zlasti zaradi svoje zgodovinske vsebine, posebe še radi „Spominov na Francoze“. Prim. hvalno sodbo v poročilih 4., 5. (prim. tudi 9.), 12., 23., 25., 31., 37., 47. Če pravi poročilo 25., da nekaterim ugajajo sploh le „Zbornik“ in „Narodne pesmi“, si je to tolmačiti s tem, da prihaja poročilo iz večjega mesta, kjer so člani samo više izobraženi ljudje. Glede priljubljenosti zgodovinskih snovi primerjaj še poročilo 2., 21., 22., 45., 46., 52. in pa sodbo o beletristiki v „Knezovi knjižnici“ in „Zabavni knjižnici“! — Srednje ugodna je sodba v poročilih 34., 38., 42., 44., 63. —

Preprostejši krogi se seveda izrekajo proti učenim „špehom“; prim. poročilo 1., 2., 29. (poročilo je iz mesteca), zlasti tudi 68.!

O 14. snopiču „Narodnih pesmi“ se izraža ugodno 8 poročil, manj ugodno ali neugodno 6. Zlasti neugodno je poročilo 1., prav ugodno pa 4., (ugodno št. 4., 5., 25., 34., 38., 42., 44., 67. — Neugodno št. 1., 8., 20., 22., 29., 58., 67.)

O „Zabavni knjižnici“ pravzaprav ni ene neugodne sodbe. Izmed dveh spisov priobčenih v njej (Meškova „Črna smrt“, Pugljev „Gregor“) nima Pugljev spis nobenega glasu proti sebi, pač pa poročilo 64. močno za sebe. Za Meškovo „Črna smrt“ je ugodno poročilo 32. — poročilo je iz krajev, kjer se vrši dejanje povesti (primer. poročilo 40.!) — a manj ugodna je sodba o „Črni smrti“ v poročilih 46. in 47. Ugodne sodbe o „Zabavni knjižnici“ sploh glej v poročilih 18., 23., 31., 32., 34., 37., 39., 40., 41., 45., 55., 67.

O I. zvezku „Mencingerjevih izbranih spisov“ je došlo 8 ugodnih sodb (št. 6., 31., 37., 40., 47., 52., 53., 67.) proti dvema manj ugodnima (34., 38.). Hvali se ta izdaja, ker Mencingerjevih spisov zlasti mladina ne pozna več in ker imajo več dejanja.

Lahov roman „Brambovci“ je dobil 11 pohval (poročilo 5., 18., 23., 25., 37., 41., 44., 45., 47., 63., 65.) proti šestim manj ugodnim sodbam (št. 32., 34., 38., 40., 64., 67.). Kot njih prednost se navaja izrecno domača-zgodovinska snov.* Z druge strani se jim očita razvlečenost, nedostatek dejanja in nemarantnost oseb.

O „Slovanskih Spominih in Jubilejih“ so došle le ugodne sodbe (št. 14., 34., 38., 44., 47., 51., 55.). V poročilu 51. se imenujejo kot najbolj priljubljena knjiga.

„Hrvatska knjižnica“ kot taka nima glasu proti sebi; naravnost navdušeno jo pozdravlja poročilo št. 13. Med dijaštvom si pridobiva vedno več čitateljev. Naravno je, da čitajo „Hrvatsko knjižnico“ z veseljem ob hrvatski meji (št. 46.), ob koroški meji na Štajerskem pa jo čitajo le nekateri (št. 34.). — Kar se tiče posebe „Tudjinca“, ki je izšel v „Hrvat. knjižnici“ za l. 1911, je uvaževati poročilo 14., ki izraža željo, naj bi se izdajali klasični hrvatski romanopisci“. S posebno vsebino tega zvezka „Hrvat. knjižnice“ si bo treba tolmačiti tudi sodbo pod št. 45., ki pravi, da se je knjiga „letos“ malo čitala (poročilo je sicer iz bližine hrv. meje). Prim. še poročilo 5. z Gorenjskega! Na konkretno vsebino knjige se pač nanaša tudi poročilo 47. (iz bogoslovskih krogov), ki je na meji ugodne in neugodne sodbe. Zanimivo je poročilo 60. iz Požege v Šlavoniji; vidi se, da prof. M. Kuntarić razmišlja o pospeševanju našega ujedinjenja.

* Naknadno nam je pisal neki preprost mož s Primorskega: „Knjiga (Brambovci) mi dopade zavaljo zgodovine, ki je vpletena vmes.“

O „Letopisu“ imamo le pet poročil. Troje se jih izreka proti izdajanju „Letopisa“ (18., 38., 65.), dvoje zanj (34., 46.); o njega vsebini št. 27.

Posebne želje ali misli so izrazila sledeča poročila: o članih in članarini št. 2., 4., 25. — o tisku enega spisa v dveh letih št. 64. — o knjigah za mladež št. 60. — o prejšnjem izhajanju knjig št. 2. — o poverjeništvih št. 57. — o honorarjih pisateljem št. 25. —

Nadalje: o „Prevodih“ št. 8., 9., 36., 40., 54., 55., 64., tudi 68 — o Koroški št. 62. — o zemljevidih št. 10., 13., 62. — o popisu slovenske zemlje št. 30. — o potopisih št. 41. — o Poezijah št. 64. — o Zgodovini na slovanski podlagi št. 27. — o prirodoznanstvu in iznajdbah št. 2., 14., 27. in 32. — o tehniškem slovarju št. 13.

Nadalje: o A. Aškercu št. 8. — o Ivanu Cankarju št. 40. in 68. — o „solzavosti“ literature 52.

Poročila poverjenikov.

(Na tekoča števila teh poročil se nanašajo števila v gornjem posnetku.)

1.

Tako „narodno blago“, kakor ga najdemo v dr. Štrekeljnovih narodnih pesmih, naj bi se ne prineslo. Naj se take pesmi pogubijo, ne pa še natiskajo. Bralcu postane slabo; sramujem se kaj takega razpečavati; svoj izvod sem podaril sodnijskim jetnikom, pa v bojzani, da mi ga ne vrnejo! Kako pesniško vrednost naj bi pa imele take pesmi, ki mrgolijo besed, katerih olikanec ne bi smel izpregovoriti? Zakaj se kaj takega ponatisne? In to v vseh mogočih varijaturah?

Taka knjiga ni za širše občinstvo! To menda sami izprevidite, pa si menda ne upate g. dr. Štreklju v brk povedati, češ, naj to storijo poverjeniki ter vzamejo na se „odij“ — naj bo! G. dr. Štrekelj je moj prijatelj, pa takih gnusnih pesmi mi naj nikar več ne prinese na mizo!

Kot poverjenik slišim pogostoma godrnjati: „Zopet sami špehi, zaboji na podstrešju se polnijo z njimi!“ Zato sem se branil poverjenišтва. Vsem se sicer nikoli ne more prav narediti — pa zgoraj izraženo sodbo bi menda slišal od vseh udov, — ne grem jih vprašati, pišite jim sami.

2.

Knjige za l. 1911. v splošnem ugajajo. Za preprosto ljudstvo je želeti zgodovinskih povesti in humorističnih; za učene razprave se ne briga. Potrebna bi bila tudi knjiga iz prirodoznanstva (n. pr. geologije), poljudno pisana, (tudi astronomija),

kakoršnih imajo Nemci nebroj. Dalje se zanima preprosto ljudstvo za najnovejše iznajdbe (kratek opis s sliko). Ali bi ne bilo mogoče znižati letnine vsaj za 1 K? S tem bi se dobilo precej članov izmed ljudstva, ki so sedaj Mohorjani, a jim te knjige ne ugajajo. Važno je tudi, kar sem od več strani slišal, da bi publikacije izšle vsaj novembra meseca, ker kmet le po zimi čita.

3.

O vsebini knjig sem vprašal večino članov, ki so se vsi pohvalno izrekli.

4.

Knjige vsem jako ugajajo. Nekatere zlasti zanimajo „Narodne pesmi“ ter tudi želijo, da bi se od te tako znamenite knjige vsako leto izdal 1 zvezek, da bi tako tem preje dobili celo knjigo. Tudi pripovedi večinoma prav ugajajo. Isto tako je tudi „Zbornik“ prav zanimiv. „Matica Slov.“ naj le še nadalje izdaja tako lepe in znanstvene knjige.

Da pa udov ni toliko, kakor bi jih moralo biti, temu je pa krivo to, ker narodna misel pri teh žalostnih političnih tleh ni v pravi smeri.

5.

Sodba o letošnjih publikacijah od strani članov je zelo ugodna. Vsem so knjige zelo všeč.

Največ se čita „Knezova knjižnica“, za to „Slov. narodne pesmi“, nadalje je zelo priljubljen letošnji „Zbornik“ zavoljo „Spominov na Francoze“, za tem „Zabavna knjižnica“, „Spomini in Jubileji“, a najmanj, da, skoro nič „Hrvatska knjižnica.“

6.

Tukajšnji člani so v splošnem zadovoljni s knjigami za l. 1911. Osobito se zanimajo za nadaljnje izdajanje Mencingerjevih spisov, ki jih mlajša generacija prav malo pozna.

7.

Nisem mogel nič pozvedeti, ker knjige niso prečitane.

8.

Največ se čitajo razni spisi, povesti; najmanj „Slovenske narodne pesmi“. Nekateri so izrazili željo, naj se slednje opuste, mesto njih naj se izdajajo, če ni nič izvirnega na razpolago, kaki prevodi iz ruščine, angleščine itd. Eden bi celo rad 1. izdajo Aškerca, ki je pošla.

9.

Največ, kakor znano, čitamo leposlovje; predvsem ugaja zgodovinsko. Za leposlovjem prihajajo v poštev poljudni članki, kakor „Spomini na Francoze“ ali pa razni turški boji. Ali bi ne mogla „Matica“ izdati po en roman vsako leto od Sienkiewiczza ali sličnih pisateljev? „Plojhar“ je splošno ugajal, vendar je bil polizobražencem nekoliko pretežak . . .

10.

Ne vem.

Tisti, ki so leta 1909. plačali za zemljevid slovenskih dežel, se jeze; tisti, ki so takrat rekli, da dajo denar takrat, ko prejmejo zemljevid, se pa smejejo.

11.

Knjige so se bralcem prikupile.

12.

Čez polovico udov se je izreklo za „Zabavno“ in „Knezovo knjižnico“, nekaj zopet za zgodovinske knjige, za „Zbornik“, med temi sem tudi jaz.

13.

Splošna sodba: Za mal denar veliko knjig — pa malo branja! (To je, beletrističnega čtiva manjka.)

Podpisani poverjenik je pa za svojo osebo najbolj zadovoljen s tem, da je pod sedanjim predsednikom „Matica“ postala res „slovenska“ ali „slovanska“, da je sprejela v svoj program zблиževanje, spoznavanje južnih Slovanov. Bila je nekaj časa društvo suhoparnih učenih profesorjev in jaz vem, da polovica izdanih knjig ni niti prerezana. Ali ni to škoda za trud in denar? „Matica“ mora živeti s časom, mora predvsem zbuditi zanimanje za se in število udov bo poskočilo. — Zemljevid in tehniški slovar se željno pričakujeta!

14.

Od letošnjih knjig so splošno ugajali „Slov. Spomini“ ter bi jih bilo tudi v bodoče pridržati event. sistematično izpopolniti. „Hrvatska knjižnica“ takrat ni zadovoljila, člani si želijo hrvatskih klasičnih romanopiscev. Lah in Pugelj se mnogo čitata. Prevladuje pa mnenje, da bi naš privatni knjižni trg lahko prevzel mnogo Matičinega leposlovnega delovanja; želja po preglednih poučnih spisih postaja čim splošnejša. Vobče je letošnje izdanje zadovoljilo.

15.

Letošnje knjige so posebno ugajale vsem udom, in sicer, kar zastopam društvo, najbolje.

Posebno beletristične knjige se zelo rade čitajo. Natančne sodbe mi ni mogoče sestaviti, ker še posamezni udje niso vsak vseh knjig prečitali.

16.

Člani niso povsem zadovoljni s publikacijami, zlasti jim ne ugajajo beletristični spisi. To je obče mnenje.

17.

Člani so s publikacijami jako zadovoljni. Posebnih želj mi nobeden ni izrazil.

18.

Najbolj članom ugajajo pripovedni spisi, tako: „Knezova knjižnica“ in „Zabavna knjižnica“, in želeti je, da se še tretja enaka knjiga izda. „Letopisa“ pa bi menda ne bilo treba izdajati. Te želje je izreklo učiteljstvo.

19.

Knjige ugajajo društenikom. Želi se le več leposlovja in znanstva. (? Ured.)

20.

O letošnjih knjigah se mi je izrazil en duhovnik in en učitelj — oba povoljno sodbo. Člani so vobče zadovoljni s sedanjimi publikacijami, le Štrekljeve pesmi nekaterim ne ugajajo.

21.

Najbolj ugajajo in se čitajo zgodovinske in druge povesti.

22.

So ugajale razen nekaterih trivialnih pesmi, ki bi bile lahko izpadle. Največ se čitajo leposlovne knjige in zgodovinske.

23.

Splošna sodba o Matičnih publikacijah za leto 1911. je tukaj ugodna, dasi posameznikom ne ugaja povsem eno ali drugo, kar je pa z ozirom na različno naziranje in naobrazbo članov umljivo. V obče ugajajo najbolje „Zabavna“ in „Knezova knjižnica“ in „Zbornik“. Tudi „Hrvatska knjižnica“ si pridobiva vedno več bralcev, posebno med dijaštvom.

24.

Na tamošnji poziv vam vljudno naznanjam, da podpisani nisem sploh mogel nobenega člana dobiti. Eni se izgovarjajo, da nimajo časa, drugi, da imajo dovolj Mohorjevih knjig, tretji še časopisov ne morejo prečitati, dalje imajo eni izgovor, da dado dosti raznim društvom i. t. d. Celo pri tovariših nisem mogel dobiti naročnikov za „Matico Slov.“, češ, imamo dovolj stroškov za stanovske liste in časopise. Ko se pri nas razmere malo izpremenijo, bom z veseljem pričel iznova delati za „Matico Slovensko“ in sedaj tudi sam ne morem biti naročnik.

25.

Vprašal sem različne gospode za sodbo o Matičinih knjigah in te sodbe so različne. Nekaterim ugaja samo „Zbornik“ in Štrekljeve „Narodne pesmi“, drugih knjig ne pogledajo. Drugi zopet so za beletristiko vneti in jim je posebno „Knezova knjižnica“ pri srcu (Lahov roman).

Splošna sodba pa je: Matica naj izdaja manj knjig, naj te vestno izbere in pisatelje dobro honorira. Naročnina naj se ne poviša, ker nekateri že sedaj težko plačujejo te 4 krone zaradi vladajoče draginje in so itak že morali ta ali oni slovenski list opustiti.

26.

(Poslal le statistiko. Ured.)

27.

Z lanskimi knjigami prav zadovoljni.

Želje: Izdaja obširno osnovane občne zgodovine na slovanski podlagi. — Krvavo potrebujemo politične zgodovine štajerskih Slovencev, pisane v topli ljubezni do naroda. — V „Letopisu“ tudi nekaj prirodoslovnih člankov.

28.

Ker mi vsled prevelike oddaljenosti ni bilo mogoče priti v dotiko s člani svojega poverjenišтва, zategadelj mi je nemogoče odgovoriti na to točko.

29.

Knjige za leto 1911 splošno ugajajo. „Zbornik“ malokdo čita. „Slov. narodne pesmi“ ugajajo le nekaterim. Vse druge knjige večinoma vsi radi čitajo. Splošna želja je: Več dobre beletristike!

30.

Najviše, najradje se čitaju knjige beletrističkog sadržaja (romani i pjesme). Članovi se svi vrlo pohvalno izražuju o godišnjim izdanjima, da su i „brojem i sadržajem“ vrlo lijepa i bogata. Njekoji žele opis zemalja (s kartom i slikom), u kojim obitavaju braća Slovenci. (Kranjske, Štajerske, Goriške, Istre).

31.

„Zbornik“, „Izbrani spisi“ in „Zabavna knjižnica“ so že izvrstne. Če jih čitatelj v roke vzame, jih ne odloži, dokler jih ne prečita.

32.

Knjige povprečno ugajajo, le „Brambovci“ so „predolgi in preširoki.“ Najbolj ugaja „Zabavna knjižnica“, zlasti pa spis „Črna smrt.“ Izrazila se mi je tudi želja, naj bi „Slov. Matica“ prinašala spise (ali tudi dela) iz prirodnih ved, seveda v poljudni obliki. Večina članov še ni niti polovice knjig prečitala, zato ne vem nič natančneje poročati.

33.

„Zabavna“ in „Knezova knjižnica.“

34.

Večina še knjig ni prebrala. „Letopis“ si žele skoraj vsi, ker pravijo, da je to nekaka moralna sila za nekatere, da se naroče. In res je to nekak vpliv! Najbolj pa vsem ugaja pripovedni del — beletristika — ta se najprej prečita.

Vsakdo je skoraj najprej čital „Zabavno knjižnico“, potem „Slovanske spomine in jubileje“, izmed teh pa so se večini spisi o Šumanu, Vošnjaku in Apihu najbolj priljubili, menda že zato, ker so domači. Dr. J. Mencinger: „Izbrani spisi“: najbolj sta se še dopadla zadnja 2 spisa. O „Brambovcih“ ni posebno ugodne sodbe, baje preveč čenčanja. „Slov. narodne pesmi“ se takrat v obče dopadejo; menda — ker so nekako stanovske. Akoravno ima „Zbornik“ izvrstno vsebino, zanima le najbolj izobrazence, kakor duhovnike in učitelje in posamezne uradnike. Navadno pa se bere ta knjiga — vsaj tukaj, najnazadnje. „Hrvat. knjižnico“ berejo le nekateri.

35.

(Poslal le statistiko. Ured.)

36.

Nisem bil pol meseca doma; po meni vpisani udje „Maticе Slov.“ so daleč okoli raztreseni, tako da se malokdaj med letom vidimo; zato ne morem podati o Maticinih knjigah nobene sodbe od strani udov mojega poverjeništvа. V obče je glede zadnjih publikacij Maticе vse jako zadovoljno, književno darilo je to leto večje kakor celo pri „Matici Hrvat.“, ima mnogo važne vsebine in mnogo beletristike. Kadar pridejo prevodi iz svetovne književnosti, naj bodo prevedena dela, ki ne bodo previsoka, kakor „J. M. Plojhar“, „Faust“ i. t. d., ampak bolj lahka realna beletristika. To v naglici.

37.

S publikacijami za leto 1911. so člani splošno zadovoljni, posebno z „Zbornikom“ in „Mencingerjevimi spisi“; pa tudi z „Zabavno“ in „Knezovo knjižnico“, ker je vzeto iz domače zgodovine in iz domačega življenja. Te publikacije se po splošni sodbi zelo odlikujejo od publikacij, posebno za l. 1909. in 1910., ki so povzročile, da je število tukajšnjih članov padlo od 8 na 4.

38.

Najbolj ugajajo knjige beletristične vsebine, pa tudi znanstvene v poljudnem tonu. „Mencingerjevi spisi“ imajo le relativno vrednost; jezik moti. „Zbornik“ ustreza svojemu namenu, poučljiv je spis o koleri na Kranjskem. „Slovanski spomini in jubileji“ se bodo čitali s pridom. „Brambovci“ so nam nekoliko tuji in preobširni. „Narodne pesmi“ člani radi prelistujejo ter se zanimajo za inačice. Da bi „Matica Slov.“ svoj dolg malo odrinila, bi kazalo „Letopis“ opuščati (vsaj za nekaj let).

39.

Največ se čita „Zabavna knjižnica“ XXIII. zv.

40.

Knjige vobče ugajajo. Meškova „Črna smrt“ zanima, ker se godi dejanje v tem kraju, dasi ni enotnega dejanja. „Brambovci“ ugajajo; tožijo nekateri, da ni dejanja. Ker je več dejanja, ugajajo Mencingerjevi spisi. Ugajali bi pripovedni spisi z zanimivim dejanjem, in sicer bolj daljše pripovedi nego kratke črtice. — Po izkušnjah tukajšnje Ljudske knjižnice, iz katere si izposojujejo srednji (meščanski) stanovi in preprosto ljudstvo, sta nasprotji: Sienkiewicz in Cankar, prvi je vedno izposojen, za zadnjega ne mara skoro nihče. — O poučnih spisih nisem čul kake sodbe. Sploh vseh knjig udje še niso prečitali.

41.

Najbolj ugajata „Zabavna“ in „Knezova knjižnica“. Za znanstvene spise je manj zanimanja; večina udov bi želela kak potopis.

42.

S knjigami so splošno zadovoljni. Najraje berejo povesti, romane, torej knjige pripovedne vsebine, pa tudi narodne pesmi ne zaostajajo. Manj se pa prebira „Zbornik.“

43.

(Poslal le statistiko. Ured.)

44.

Od preprostih ljudi se najbolj čita in jim dopada „Knezova knjižnica“, „Slov. Spomini“ in „Zabavna knjižnica“, od drugih bolj inteligentnih „Zbornik“ in „Narodne pesmi.“

45.

V splošnem letošnje Matične knjige ugajajo. Najbolj se čitajo „Zabavna“ in „Knezova knjižnica“, torej leposlovna dela, izmed katerih ugajajo precej „Brambovci“, ker je snov vzeta iz domače zgodovine, dasi gre sicer prednost Pugljevemu „Gregorju“. Skoraj popolnoma nerazrezana je ostala letos „Hrvatska knjižnica“.

46.

Leposlovne knjige se največ berejo. Izmed teh pa: „Brambovci“, ker bralci so v obeh zvezkih pričakovali nekaj, pa žal ničesar pričakali. Zelo zanimiv je „Zbornik“, ker je prinesel zgodovinske dogodljaje iz francoske dobe, ki dosedaj še niso bili širnemu občinstvu znani. Da bi jih bilo le še kaj več! Meškova „Črna smrt“, pa F. Kopalova „Kolera“ — to sta pa kar dve epidemični bolezni v 1 letu! Pač nekoliko preveč naenkrat za živce. Mencinger, izboren pisatelj za — dijake. Kaka razlika med „mladim“ in starim Mencingerjem! Prosimo le njegova novejša dela. — Ob hrvatski meji je naravno, da beremo z veseljem tudi „Hrvat. knjižnico“. Na Gorenjskem menda ni tako. „Letopis“ pa naj le še izhaja, ker se marsikateri rad ogleduje v „zrcalu“.

47.

Splošno vlada zadovoljnost z letošnjimi publikacijami. Glede „Zabavne knjižnice“: Od Meška smo vajeni boljših stvari. „Črna smrt“ ne ugaja, pač pa Pugljev „Gregor“. Z „Brambovci“ smo

bolj zadovoljni, kakor s „Hrvat. knjižnico“. Najbolj ugajajo „Slovanski spomini in jubileji.“ Želeli bi, da bi se nadaljevali. Tudi ideja izdaje Mencingerjevih spisov se pozdravlja. Z „Zbornikom“ smo zadovoljni.

48.

Prijazno se s tem javlja, da so Matične knjige tukaj priljubljene ter si jih ljudstvo pri Matičnih članih jako rado izposoja in o vsebini teh pohvalno izraža.

49.

Ker so člani zelo razstreseni, nisem prišel doslej še v stike z vsemi. Tudi zase ne morem še izraziti svojega mnenja o publikacijah, ker nisem še prečital vseh.

50.

Zelo zadovoljni.

51.

Po dosedaj znanih sporočilih je tukajšnjim članom najbolj priljubljena knjiga: „Slovanski Spomini in Jubileji“. Večini tukajšnjih članov bi bilo zelo ustrezno z malim slovensko o hrvatskim slovarčkom.*

52.

Letošnje knjige ugajajo, ker je med njimi več poljudnejših, kar je z ozirom na razne stanove primerno — za znanstvene knjige se zanimajo izobraženci. „Narodne pesmi“ zbuja zanimanje pri vseh, zlasti, ker je več domačih v zbirki. Kot večleten knjižničar sem uvidel, da se srednji sloji in preprosto ljudstvo (kmetje, delavci) potegujejo le bolj za spise, ki posegajo v domačo zgodovino in domače življenje; radi vidijo v domačem slovstvu tudi kakega rodnega junaka, kako pristno domačo korenino, ne pa samo solzavce in karikature, ki jih med našim ljudstvom v masi ni mnogo dobiti. Naši ljudje so, vsaj v tukajšnji okolici, na poti do samozavesti, hočejo biti ponosni na svoj rod, manjka jim le primernega čtiva v našem slovstvu. Baš v tem oziru je bilo naše starejše slovstvo za njih dosti primernejše. Izkratka, pri nas imamo preprosto, a dovtetno ljudstvo, imamo pa izobraženstvo, ki je črpalo svoje duševne moči pri vseh drugih kulturnih narodih, le v lastnem rodu ni moglo, ni hotelo, ali pa menda ne sme iskati kulturnih sil; zato pa domače izobraženstvo, novodobna književnost — oboje na uglednem mestu med kulturnimi narodi — slovensko ljudstvo pa med

* Je izšel že leta 1907.

obema globoko v propadu. Ljudstvo, ki ga pitajo na shodih le s političnimi tepci, ki čita v svojem časopisju le o svoji nezrelosti in propadanju in ki se v njem razvnamajo le najnižje strasti v svrhu raznarodovanja, se ne more uspešno kulturno razvijati: Zato ima Matica čisto prav, da prihaja zopet z Mencingerjevimi ocvirki na dan. Ljudstvo ji je hvaležno zanje.

53.

Dovoljujem si vas vprašati, ali je „Matica Slov.“ izdala Mencingerjevih „Izbranih spisov“ (I. zvez.) le toliko, kolikor je članov, ali jih še ima kaj v zalogi in koliko približno. Morebiti bom imel priložnost, knjigo na Češkem priporočiti in zato bi rad vedel, koliko iztisov je še na razpolago.

54.

Sodba o knjigah za leto 1911. je jako ugodna. Poleg znanstvenih razprav si žele nekateri romane, ki so svetovne slave.

55.

Izmed knjig leposlovne vsebine je najbolje ugajala „Zabavna knjižnica“, Meškova „Črna smrt“ in Pugljev „Gregor“. Mesto Mencingerjevih „Zbranih spisov“ bi želeli zopetno izdajanje prevodov iz svetovne književnosti. Znanstvena knjiga: „Slovanski spomini in jubileji“ I. zvezek nam je zelo dobro došla, da se seznanjamo tem potom z življenjem in delovanjem največjih slovanskih ljudi.

56.

S knjigami smo prav zadovoljni.

57.

Poverjenikom nad 50 udov naj se za trud in stroške, eventuelno za kako zmoto pri razdelitvi knjig doda 1 garnitura knjig.

58.

Glede publikacij naznanjam, da so ž njimi udje zadovoljni, le knjiga „Slov. narodne pesmi“ leži večinoma nerazrezana. Po veliki večini se najbolj čitajo pripovedne-leposlovne knjige.

59.

S knjigami so letos člani vobče zadovoljni. Vendar enkrat!

60.

Članovi su s knjigama zadovoljni. Jedino bi se moralo gledati, da se i za školsku mladež (gimnazijalce i. t. d.) svake godine nešto zgodna čtiva dade. Več od malih djačiča trebalo bi započeti čitanjem slovenskih priča, da se nauče slov. jeziku neopazice, a onda bi lasno mogli u višim školama priječi k čitanju većih stvari.

61.

(Poslal le statistiko. Ured.)

62.

Člani se prižujuje, da ne dobijo že davno plačanega „Zemljevida“. — Želja koroških članov je, da bi izdala Matica v doglednem času „Zbornik“, v katerem bi bili spisi (zgodovinski, narodopisni, literarno-zgodovinski, gospodarski) o Koroški. Potočnikova knjiga je sicer lepa, a dosti je neobdelanega gradiva.*

63.

Nekateri hvalijo „Zbornik“, drugi pa roman „Brambovci“.

64.

Najbolj je ugajala Pugljeva povest: „Gregor“, manj Lahova zgodovinska povest „Brambovci“, ker njeni junaki niso dovolj markantni, da bi ostali trajno v spominu, zato bralec knjige ne čita z zanimanjem do konca. — Takrat se pogreša tudi kako klasično delo iz slovanske literature, n. pr. iz poljske. Želeti bi bilo, da bi pričela „Matica Slovenska“ z izdajo izbranih slovenskih poezij, kakor je to storila Mohorjeva družba z izdajo Gregorčičevih poezij.

65.

Veliko članov je izrazilo željo, naj se ne tiska več ena knjiga v dveh zvezkih v dveh letih („Brambovci“). „Brambovci“ tudi niso posebno ugajali čitateljem, bolj pa „Mencingerjevi spisi“. Po moji sodbi naj bi „Letopis“ odpadel.

66.

(Poslal le statistiko. Ured.)

* Ko je izhajala „Koroška“, je Matica opetovano po listih opozarjala koroške Slovence nanjo, a rezultata ni bilo nikakršnega. Ured.

67.

Čitale so se najrajši knjige: „Zabavna knjižnica“, „Meningerjevi spisi“, „Knezova knjižnica“ in tudi „Narodne pesmi.“

68.

Pri nas je zelo težko delati za „Matico Slov.“, ker kmetsko ljudstvo teh knjig še ne razume. Komur sem rekel, da naj se vpiše za člana, vsak mi je rekel: „Ne maram, ker niso knjige za me; kaj mi hoče „Zbornik“ in druge knjige, če jih ne razumem! Ja, če bi bile knjige, kakor nekdanj „Z ognjem in mečem“ in druge krasne knjige, ki jih je „Matica Slovenska“ pred leti izdajala, bi se že vpisal! Tako pa ne!“ Takšen je odgovor vsakega, kateremu sem priporočal „Matico Slovensko“. Temu jaz tudi čisto nič ne oporekam; ko sem šel okrog članov še iz prejšnjih let, so mi kazali knjige, katerih še niti prerezali niso, še čisto cele so; tiste knjige, ki pa so količkaj zanimive vsebine, pa sem dobil že vse obrabljene, znamenje, da so se dobro čitale. Povem Vam odkrito, da, če hočete, da bode „Matica Slovenska“ po deželi imela dovolj članov, naj izdaja knjige, v katerih bodo popisane vojske, zgodovinske povesti, romani in povesti iz kmetskega življenja i. t. d., ker knjige take vsebine najrajše čita preprosto ljudstvo in tudi inteligenca. Saj ni ravno treba, da bi se moralo na novo kaj pisati; saj se lahko kaj lepega ponatisne, kar je že redko kje dobiti, ker novodobni pisatelji znajo pisati le za posebne vrste ljudi (à la Cankar), drugi jih ne razumejo.

Jugoslovanska Enciklopedija

(Jugoslovanski enciklopedijski slovar).

V svečani seji „Jugoslovanske Akademije znanosti in umetnosti“ v Zagrebu dne 12. marca 1910 je njen predsednik T. Smičiklas naznanil Jugoslovansko Enciklopedijo, ki ji je položil materielni temelj z darom 20000 K hrvatski general Marko pl. Czerlien.* Par mesecev pozneje je Kr. Srpska Akademija v Belgradu, pridruživši se v svrhu izdaja Enciklopedije Jugoslovanski Akademiji v Zagrebu, dala za skupne stroške na razpolago 21.000 dinarjev.

Že dne 2. marca istega leta je mogel predsednik „Matice Slov.“ nje znanstvenemu odseku predložiti prvi zasnutek organizacijskega dela za Enciklopedijo, a natančneje je o intencijah tega podjetja v imenovanem odseku informiral prezident Smičiklas sam v seji z dne 16. aprila, ki se je udeležil tudi prof. Murko iz Gradca in prof. Senoa iz Zagreba.

Slo je takrat še bolj za splošna, principijelna vprašanja ter so se med drugim na znanje vzele sledeče točke:

„1. Južnoslovenski enciklopedički rječnik ima obuhvatiti sadašnje stanje nauke o južnom Slovenstvu, a o ostalim balkanskim narodima samo ono, što je potrebno, kad se o južnom Slovenstvu piše.

2. Južnoslovenski enciklopedički rječnik obuhvata ovo: geografiju; statistiku; političku, crkvenu, kulturnu i literarnu historiju; etnografiju; jezik i narječja; arheologiju i umjetnost; folkloru; financije i narodno gospodarstvo; biografije odličnih ljudi južnoga Slovenstva do dana današnjega; pravo, to jest

* Že l. 1839. so Ilirci mislili na učeno društvo. Politične razmere so to misel potisnile v ozadje do l. 1860, ko je škof Stroßmayer za osnutek akademije daroval 50.000 gl. Zakonska osnova o akademiji se je sprejela 29. julija 1861, a ni dobila sankcije. Nato se je osnova izpremenila in bila 4. marca 1866 potrjena. Dne 12. marca 1866 so bili imenovani prvi akademiki in 9. julija istega leta potrjeni. Ti akademiki so proglasili akademijo za konstituirano 15. junija in 28. julija je bila prva svečana seja. Prvi in dosle edini pokrovitelj Akademije je bil Stroßmayer; od njegove smrti je to častno mesto neizpolnjeno. Dolgo let je Akademiji predsedoval Rački. Sedaj ji predseduje sloviti zgodovinar Smičiklas.

pravnu povijest i pravni život; prirodne nauke samo toliko, koliko se tiču specifično južnoga Slovenstva i njegovih zemalja. Svaka struka ima po jedan pregledni članak, osim specijalnih.

3. Da ne bude djelo preskupo, ne će bar u prvom izdanju biti ilustracija, ali će biti geografskih i historijsko-geografskih karata, i samo toliko, koliko ih bude prijeko nužno. Oblik rječnika bit će najveći leksikon-format.

4. Svi članci, i najmanji, imadu biti potpisani imenom autora, a i honorirat će se svi. U svakom se članku navodi bibliografija, kritički izabrana. Članci su u pogledu opsega svoga u nekom razmjerju medju sobom, pa zato se i određuje unaprijed prostor za pojedine članke.

5. Kao prva predradnja rječniku služi sastavljanje alfabeta za sve struke, kojih će članci doći u rječnik; no kad se već radi na tim alfabetima, ne će biti na odmet, ako alfabetari već unaprijed kod svake riječi alfabeta pribilježe štošta kao uputu za pisce (literaturu predmeta i. t. d.). Alfabetar svake struke ima svako ime ili predmet napisati na posebnu cedulju. Kad se cijela struka dovrši, štampa se njezin alfabet, pa se tako naštampan šalje svim stručnjacima, da ga pregledaju i eventualno popune. Poslije toga sastaju se svi stručnjaci na dogovor i određuju: *a)* tko će što izraditi, *b)* koliki se prostor daje pojedinim riječima (člancima).

6. Kod ovoga južnoslovenskoga enciklopedičkog rječnika, koji će biti pisan samo jezikom hrvatskim ili srpskim, suradjuju i Bugari i Slovenci, i to po mogućnosti u člancima svoga etnografskoga područja. Ali treba već sada istaknuti, da u pogledu narodnih područja (slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, bugarskoga) ne smije polje biti suradnicima ograničeno, pa na pr. može Slovenac ili Bugarin pisati o hrvatskim, srpskim ili bugarskim (odnosno slovenačkim) stvarima, i obratno i. t. d., ako dotični pisac bolje poznaje dotičnu stvar, negoli sam pripadnik toga etnografskoga područja. U stvarima, koje su između etnografskih jedinica prijeporne (na pr. u makedonskim pitanjima itd.), imadu se sva poznata stajališta izlagati objektivno i ne dogmatički, nego više hipotetički, držeći mi svi južni Sloveni na umu, da nas taj rječnik ima samo sljubljivati, a ne da bude možda poljem razdora.

7. Jugoslavenska Akademija voljna je, da za pripreme i uredjenje cijeloga materijala za štampanje utroši do 20.000 K.“

Prezident Smičiklas je opetovano naglašal, da bo pri izdavanju članakova paziti posebno na to, kar nas Jugoslovane družu.

V smislu teh načel so sestavili hrvatski znanstveniki splošne načrte za pojedine stroke. Akademija je te načrte tiskane razposlala ostalim jugoslovanskim centrom („Predlogi za strokovni program jugoslovanskoga enciklopedijskoga slovarja“) v presojo, v prilagodenje in konkretnejše izvajanje.

Na podlagi teh „Predlogov“ smo Slovenci sestavili načrte za slovensko ozemlje (vzporedno s hrvatskimi, in srbskimi).^{*} Vršila so se o tem mnoga posvetovanja v strokovnih pododsekih „Matice Slov.“, zlasti v geografsko-realističnem in pravniskem (marca 1911 so bili slov. pravniki na skupnem posvetovanju v Zagrebu). Takrat je prispel zopet prezident Smičiklas (21. januarja 1911) s prof. dr. Jos. Šilovićem in prof. Milivojem Mavrovičem na sejo znanstvenega odseka v Ljubljano. Na tej seji so se reševala že podrobnejša vprašanja ter se je na pr. določilo:

1. Na pravice glavnih uredništev glede eventualnih izprememb na pr. v obsegu člankov bo treba avtorje naprej opozoriti.

2. Zelo važna je politična geografija. Slovenci naj točno označujejo meje proti Nemcem in Italijanom.

3. Kar je samo statističnih stvari, jih izdelajo statističarji, drugod pa pride statistika v dotične stvarne članke. (Tako bi ostali za golo statistiko le prvi dve točki „Predlogov“ za strokovni program).

4. V narodopisnem delu je tem bolje, čim bolj se individualizira.

5. Kulturna zgodovina se loči od politične in obdela pri dotičnih strokah (šolstvo, umetnost).

6. Poleg splošnega članka „Jugoslov. književnost“ pridejo v Enciklopedijo še posebni članki kakor „Hrvatska književnost“, „Slovenska književnost“ i. t. d.

7. Avstrijski zakoni, ki so sedaj v veljavi, se bodo samo citirali, enako hrvatski, ozir. madžarski. Poudariti bo treba le to, kar je specijalno našega. Hrvatski, ozir. slovenski pravni izrazi, katerih pomen je indentičen, pridejo v Enciklopedijo, a raztolmačijo se samo na enem mestu; na drugem se nakažejo samo z „vide.“

8. V obči članek o umetnosti spadajo umetniki in pojmi, ki pomenijo kaj važnega za razvoj umetnosti; drugi umetniki dobe posebne člančice in na te se v občem članku pokaže z „vide.“

9. Biografski abecedarji naj se raztezajo do današnjega dne.

Kakor v Ljubljano, je prezident Smičiklas osebno šel v Belgrad, Sofijo in Sarajevo, da dobi tam središča za organizacijo dela.

O stanju vsega dela je poročal v svečani seji „Jugoslov. Akademije“ tajnik Manojlovič, ki je bil letos januarja meseca tudi na eni seji „Matice Slov.“, tako-le:

^{*} Abecedarje, ozir. podrobne načrte so za Slovence sestavili gg.: prof. M. Pajk, dr. M. Potočnik, dr. Viktor Tiller, A. Trstenjak za geografijo; dr. Gvidon Sajovic za prirodoznanstvo; dr. Janko Šlebinger za književnost; dr. Jos. Gruđen za zgodovino; dr. M. Dolenc, dr. Št. Sagadin in nadsvetnik Fr. Višnikar za pravo; prof. Fr. Kobal za umetnost; ravnatelj Fr. Gerbič in stolnik Stanko Premrl za glasbo (sodelovala sta tudi dr. P. Kozina in dr. Jos. Mantuani); dr. J. Lokar za narodopisje; dr. Fran Ilešič za šolstvo.

Od lani nesvršenih popisa članaka (t. zv. „alfabeta“) dovršeni su ove godine sa strane Jugoslavenske akademije ovi popisi: važnih lica za hrvatsku političku, crkvenu i kulturnu povijest; načinjeni su popisi: članaka iz pravnih nauka; arapskih, perzijskih i turskih pisaca iz Bosne, Hercegovine, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije; članaka iz političke i kulturne povijesti turskoga gospodstva u Bosni, Hercegovini, Dalmaciji, Slavoniji i Hrvatskoj; za geografiju Bosne i Hercegovine; sastavljen je zajednički popis Jugoslavenske i Srpske kralj. akademije članaka za folkloru (narodni život, narodne običaje, narodno vjerovanje, narodna poezija i narodno znanje). Sa strane Srpske kralj. akademije dovršeni su dosad ovi popisi članaka: o književnicima srpskim i hrvatskim; o srpsko-hrvatskom jeziku; za geografiju Srbije; za geografiju Banata i Bačke; za geografiju zemalja u turskom carstvu; za geografiju Crne Gore; o imenima glavnih mjesta, oblasti, planina i rijeka u Bosni i Hercegovini; za članke o starim putovima u srpskim zemljama; za historičku geografiju srpsku; za povijest Srbije do kraja 15. stoljeća; za staru povijest Bosne, Huma i Zete; za novu povijest Srbije; za crkvenu i svjetsku povijest Srba u Ugarskoj i Hrvatskoj; za etnologiju i etnografiju; o antropogeografskim nazivima; za članke o srpsko-pravoslavnoj crkvi i o povijesti te crkve; za povijest srpskih ustavnih i socijalnih uređaja; u narodnoj privredi. Jugoslavenska akademija priprema sada popis članaka o glazbi i glazbenicima i popis članaka o umjetnosti, udarivši za oboje osnovu cijeloga rada; tako isto i popis članaka iz prirodoslovnih struka. Naskoro će se urediti popis članaka iz onih struka, za koje se to doslije nije uradilo.

Naša akademija izdala je štampom kao rukopis: „Privremenu uputu za spremanje južnoslovenskoga enciklopedičkoga rječnika“, pa ga po potrebi razaslije saradnicima, a kad se sabere daljega iskustva, obje će akademije sporazumno stvoriti definitivnu uputu uopće.

Uporedo, a prema našem iskustvu i radu, pripremaju se i u Ljubljani u znanstvenom odjelu Matice Slovenske alfabeti za slovenski dio našega naroda. Primili smo od nje ove gotove popise: za slovensku književnost, za pravo južnih Slavena, za slovensku pravnu povijest do Novoga Vijeka, za slovensku političku i crkvenu povijest, za umjetnost. (Do julija 1912 še prirodoznanstvo, glasbo, a jeseni 1912 narodopis, šolstvo in sredstva prosvete).

Da se naša akademija ponovno stavi u lični dodir sa naučnim krugovima slovenskim, pošao je po delegaciji našega predsjednika naš književni tajnik dne 4. januarja 1912 u Ljubljanu, gdje se toga dana držala sjednica znanstvenoga odjela Matice Slovenske; u istu svrhu boravio je on u istom

svojstvu dne 11., 12. i 13. januara 1912. u Biogradu kod Srpske kralj. akademije, gdje je proučavao ondašnji rad, primao i davao informacije o našem zajedničkom radu; dne 24. februara prisustvovali su izaslanici Matice Slovenske i Srpske kralj. akademije sjednicama naših stručnjaka za folkloru, a držao se dogovor za geografiju Bosne i Hercegovine. Osim toga boravio je naš književni tajnik dne 19. i 20. augusta 1911. u Pragu, pa je pokupio nužne informacije i pouke kod čuvenoga češkoga nakladnika Jána Otta, izdavača češkoga „Naučnoga Slovnika“, pa kod sadašnjega urednika novoga izdanja te enciklopedije dr. Karla Kadleca.

Tako će naskoro biti dovršeni svi specijalni popisi slovenski, hrvatski i srpski — pri čemu se po samoj naravi stvari ne treba paziti, ima li čega iz jednoga područja u popisu drugoga ili trećega područja, jer će se svi popisi konačno medju sobom pomiješati i poredjati. Tada će se stvoriti zajednički opći popis i sav tiskom izdati. Istom onda moći će se prijeći na postavljanje redakcije čitavoga djela i na samo izradjivanje članaka. Nadamo se, da će se na taj posao moći prelaziti skoro.

U svezi s ovim dosadašnjim našim pripravnim radom ide i misao, da i bugarski stručnjaci u punoj mjeri sudjeluju na tom pothvatu. Kako će taj enciklopedijski rječnik izlaziti samo u našem jeziku, hrvatskom ili srpskom, i biti izdanjem Jugoslavenske i Srpske kralj. akademije, zato je trebalo, da najprije mi ovdje izvedemo sve pripravne radnje i da budemo o samoj stvari i njezinom podrobnom osnovom sasvim na čistu, prije negoli meritorno stupimo pred bugarske naučne krugove. Da će pojedinci književnici sudjelovati, bili smo uvjereni; ali smo željeli, da i u Sofiji, središtu bugarskoga naroda, bude zavod, koji bi — kao i za Slovence u Ljubljani — pod svojom egidom okupio za taj posao bugarske stručnjake. Zato se naš predsjednik dopisom od 25. juna 1911. obratio predsjedniku istom osnovane Bugarske akademije nauka u Sofiji u tom smjeru, obavješćujući ga službeno o našim namjerama, a prepuštajući Bugarima, da eventualno mogu ovaj naš enciklopedijski rječnik izdati i napose jezikom bugarskim. Bugarska je akademija odgovorila na to dopisom svojim od 8. (21.) decembra 1911., da ona ne može kao takova učestvovati u našem pothvatu, jer — istom osnovana — sva je zaokupljena spremanjem serijâ svojih publikacija, ali da se veoma veseli ovom pothvatu. Prema tomu će naša akademija naskoro zamoliti bugarske stručnjake pojedince, da oni saradjuju kao takovi, jer je to u interesu ne samo ovoga južnoslovenskoga velikoga naučnoga pothvata, nego i samoga bugarskoga naroda, koji će tom suradnjom najboljih svojih sinova naučnoga područja moći i sebi naći najdostojnije i najpotpunije mjesto u ovome djelu. U tom je smislu naš predsjednik i pisao predsjedniku Bugarske aka-

demije nauka dne 31. januara o. g., a detaljnije sveze moći će se skoro uhvatiti, kad naš pripravní posao ovdje, u Biogradu i Ljubljani bude potpuno pregledan i osnovan, te ćemo sa svojim jasnim iskustvom moći stupiti pred bugarsku braću.“

* * *

V svrhu izdelovanja člankov samih je izdala letos Jugoslovska Akademija v tisku posebno navodilo pod naslovom:

Privremena (začasna) uputa za spremanje južno-slovenskoga enciklopedijskoga rječnika.*

I.

1. Južnoslovenski enciklopedijski rječnik donijet će rezultate sadašnje nauke o južnom Slovenstvu u svim područjima njegova narodnoga i historijskoga života; o ostalim narodima, koji su susjedi južnom Slovenstvu, donijet će samo ono, što je potrebno, da se njime objasni južno Slovenstvo samo.

Prema tome će taj rječnik biti strogo narodan (nacionalan); t. j. ne će u nj ulaziti članci iz onih nauka, koje su opće i jednake za sve narode svijeta; iz drugih nauka, koje nijesu takove, ulazit će u taj rječnik samo ono i samo onoliko, koliko će trebati za objašnjenje sadašnjosti i prošlosti južnoga Slovenstva.

2. Južnoslovenski enciklopedijski rječnik obuhvatat će ove struke: *geografiju*; — *antropologiju*; — *statistiku*; — *etnografiju*; — *jezik i narječja*; *folkloru (narodni život)*; — *arheologiju i numizmatiku*; — *umjetnost*; — *muziku (glasbu) narodnu i umjetnu*; — *političku, crkvenu, kulturnu i literarnu historiju*; — *crkvene i vjerske prilike*; — *prilike prosvjetne uopće (i novinarstvo)*, a *školske napose*; — *pravo, t. j. pravnu povijest i pravni život*; — *financiju i narodno gospodarstvo*; — *prirodne nauke, ali samo toliko*, koliko su im rezultati specifični za prirodu južnoslovenskih zemalja.

Da djelo ne bude preskupo, ne će bar u prvom izdanju biti ilustracija, ali će biti geografskih i historijsko-geografskih

* Izraz „začasno“ utemeljuje Akademija tako-le:

S napredovanjem priprema za izdavanje Južnoslovenskoga enciklopedijskoga rječnika možda će se gdješto i promijeniti — osobito u podrobnostima — u ovoj „uputi“. Ali držimo, da je dobro, da se i u sadašnjem stanju tih priprema skupe u ovu „Privremenu uputu“ one misli, koje nas vode u našem poslu. Dobro će to biti i za nas samih, a osobito za suradnike. U glavnom znamo, da će glavne crte svakako ostati nepromijenjene.

Ako tko ima sa svoje strane što primijetiti, molimo, da se te primjedbe pošalju Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu.

karata, koliko ih nužno ustreba. Oblik djela bit će leksikon-format u nekoliko svezaka po 50 štampanih araka.

3. Budući da će ova južnoslovenska enciklopedija biti rječnik, to će sva upotrebljena gradnja biti u obliku članaka, alfabetičkim (azbučnim) redom. A jer je čitalačkoj publici, koja traži obavještenje iz takova rječnika, redovno do toga, da nadje specijalan članak o onom, o čemu se hoće da obavijesti, to će težište južnoslovenskoga enciklopedijskoga rječnika biti u specijalnim člancima; što ih više bude, makar i malih, to bolje; u njima će čitalac nalaziti odgovore na ono, što mu treba saznati. No pored tih specijalnih članaka bit će u tom rječniku i općenih a i opsežnijih članaka, koji će kraćim ili dužim načinom pribirati rezultate specijalnih članaka, podavati općeni prijedlog same stvari i u nj unositi onu pragmatičnost i genetičnost prikazivanja, koje nije moglo biti u specijalnim člancima, i one opće vidike, koji su potrebni za dublje razumijevanje same stvari. Zato će se ovi opći članci kloniti podrobnosti, pa će se za njih na zgodnim mjestima imati napućivanja („vidi“*) na dotične specijalne članke. Specijalni će članci imati one podrobnosti, koje ne smiju ulaziti u opće članke, a opći će članci imati one vidike i veze, koje ne mogu ući u posebne članke.

4. Članci se dijele na **općene, obične** (specijalne), **sitne** (drobne, napomene, bilješke, zapise) i **istaknute**. — *Općeni* (generalni) članci obasežu veliki ili bar oveći kompleks predmeta (n. pr. hrvatska povijest, srpska povijest, povijest Bosne; dubrovačka književnost; geografija balkanskoga poluotoka; statutarno pravo; Nemanjići; rijeka Sava i. t. d.); *obični* (specijalni) članci obraduju stvari obične važnosti, a tih će članaka biti dakako najviše (na pr. porodica Gregorijanci; Vuk Vrčević; rijeka Kupa; grad Smederevo, Celje, Šavinja itd.); *sitni* članci (*napomene*) u kratko će reći nekoliko riječi o sporednim stvarima, koje ipak treba da udju u rječnik (na pr. kaki neznatni pisac, rudarsko ili kupališno mjesto i. t. d.). Nad obične članke ističu se oni specijalni članci, koji obraduju važne stvari (na pr. Vuk Stefanović Karadžić, bugarski car Simeon, Ivan Gundulić, Sofija, Vodnik, Kopitar, Trst, Ljubljana itd.); zato ih možemo zvati *istaknutim* člancima.

Prema tome će biti određen i prostor člancima u rječniku. Napomena će imati 1 do 6 ili i 10 redaka (vrsta); obični će članak imati 20—60 redaka; istaknuti članak još je opsežniji, a može imati i nekoliko stupaca; općeni će se članak razlikovati od glavnoga ne toliko prostorom, koliko unutarjom

* Treba pomnjivo paziti na to, da nijedan potrebni „visum“ ne ispane, i da bude uvijek postavljen u oba članka: i u onaj, koji napućuje na drugi, i u onaj drugi, koji korespondira s onim prvim.

općenošću svojom; — bit će i istaknutih i općenih članaka, koji mogu obasezati i oveći broj stupaca.

Ističemo, da će se nastojati, da u rječniku bude što veći broj biografija ljudi, koji so se makar u čemu istakli. Od stranih takovih ljudi ući će samo oni, koji su važni za južne Slovene, a ta im se važnost ima i specijalizirati iznad druge njihove važnosti. Naprotiv će oni južni Sloveni, koji su se istakli samo izvan života južnoga Slovenstva, ipak ući u rječnik zato, što su južni Sloveni. — Iz broja pisaca uzimat će se ličnosti samo iole važnije bilo po čemu; granica se uopće uzima godina 1910. Pripominjemo, da ne će škoditi, bude li broj pomenutih pisaca i veći, pa makar i najkraćom bilješkom (oko 2 linije). Od naših pisaca, koji su pisali latinskim ili drugim kojim tuđim jezikom, uzimat će se opsežnije samo važniji, ali napomenâ neka bude slobodno što više, jer što veća potpunost u tom pogledu može publici samo poslužiti. Budući da je osobito latinski jezik dugo služio, napose u zapadnim krajevima južnoga Slovenstva, za književni jezik cijele inteligencije, kojim je ova obradivala i čisto narodne stvari, to će se osobita pažnja posvetiti piscima, koji su pisali latinski.

5. Svikoliki članci bit će potpisani imenom svojih autora; ima li članak više pisaca, potpisat će se svi pisci, i to svaki pod svoj odio, ili, ako je članak kontaminiran, svi pisci zajedno. Članci treba da su napisani **mirno**, prema opsegu i važnosti materije **što kraće**, **objektivno**. Ondje, gdje bi predmet bio po nauci u sporu, ili gdje bi ga se moglo cijeniti po raznim gledištima, valja da se objektivno prikažu sva gledišta i njihove ocjene; izuzetno će se o istom predmetu dopustiti i dva članka, napisana po jednom i po drugom spornom gledištu.

Uredništvo rječnika ima pravo, da članak i pokrati, ili da od pisca zatraži raširenje članka ili one promjene, koje mu se čine potrebne.

6. Enciklopedija će izaći jezikom hrvatskim ili srpskim (srpsko-hrvatskim). Članci će se nositi u nju latinskim ili ćirilovskim slovima, govorom južnim ili istočnim, već kako ih koji pisac napiše. Napišu li pojedine dijelove istoga članka različni pisci — jedan latinicom, drugi ćirilovicom, ili jedan govorom južnim, a drugi istočnim — to će se taki članak ipak našampati samo jednim pismom i samo jednim govorom, da bude jednoličan; no zato će se u drugom takom članku naknaditi ovo formalno zanemarenje jedne azbuke ili jednoga govora time, da će se taj drugi članak štampati onom azbukom ili onim govorom, koji je zanemaren u onom prvom članku. U svakom će se takovom slučaju ukratko pripomenuti uz potpis pisca, da je rukopis njegova dijela članka bio pisan ovom ili onom azbukom, ovim ili onim govorom.

Poredjanje članaka u rječniku bit će po latinskom alfabetu.

7. U svakom članku — gdje bude moguće, a gdje je to dobro ili potrebno — navodit će se i bibliografija o njemu, kritički izabrana.

8. Južnoslovenski enciklopedijski rječnik izdaju za to udružene **Jugoslavenska akademija** u Zagrebu i **Srpska kralj. akademija** u Beogradu; one se dogovorno staraju i za redakciju te enciklopedije, a ta će sa štampati u Zagrebu. Saradnici će biti u prvome redu južni Sloveni, ali će saradivati i ostali odlični stručnjaci ostalih slovenskih naroda, koliko to bude potrebno ili podesno. Nijednome piscu nije predmet rada vezan na specijalno njegovo narodno područje, nego odlučuje u prvom redu stručna sprema njegova o tome, o čemu će on pisati.

II.

O pojedinim strukama mogu se reći zasad otprilike ove napomene:

9. U **geografiji** bit će za sve južnoslovenske zemlje *a*) jedan opći članak poglavito morfologičko-fizičke sadržine, pa će on s toga gledišta, a i s drugih, iznaći zajednicu i veze južnoslovenskih zemalja. Zatim će biti *b*) općih članaka o pojedinim južnoslovenskim zemljama, pa će oni donijeti pregled etnografičkih, ekonomičkih i političko-administrativnih prilika, upućujući u pogledu općih morfologičko-fizičkih prilika na onaj opći članak o svim južnoslovenskim zemljama, pa iznoseći napose ovdje one podrobnosti, koje nijesu ulazile u onaj opći članak o svim zemljama; *c*) specijalnih članaka o velikim i važnim oblastima (na pr. Boka Kotorska, Vinodol, Šumadija, Kosovo polje); i *d*) o važnim gorama i rijekama ili jezerima, poljima (na pr. Blejsko jezero, Stari Vlah, Kupa, Skadarsko blato, Ohridsko jezero, Gacko polje); *e*) manjih ili većih članaka o važnim gradovima (na pr. Sofija, Ljubljana, Dubrovnik), o mjestima, koja imaju naročitu ekonomičku ili drugu važnost (rudarska mjesta, pristaništa, kupališta i t. d.), o mjestima s većom historijskom znatnošću, o važnim manastirima, dvorovima, razvalinama i t. d.; *f*) sitnih članaka ili napomena različna geografskoga smjera.

10. Iz **prirodnih nauka** najvažniji su podaci za rječnik: *a*) geologički, rudarski i balneologički, zatim *b*) vegetacijske formacije (na pr. omorika, zimzeleni pojas i t. d.), *c*) ekonomički važne biljke i životinje. Iz zoologije će se uopće uzimati samo ono, što je endemično, a tako iz botanike i mineralogije. Gradja iz prirodnih nauka pridružuje se po mogućnosti člancima iz geografije, osim naročitih slučajeva (na pr. o nekoj rudarskoj oblasti; glavna karakteristika

mediteranske flore u primorju; o nekom kupalištu), kod kojih i obraduju članke stručnjaci prirodnjaci. *d*) Manji članci i kratke napomene, kojima se obraduju samo južnoslovenska „endemic“.

Koji će članci biti samostalni, a koji li će se prisloniti člancima iz drugih struka, odlučivat će glavna redakcija sporazumno sa stručnjacima.

11. Iz **antropologije** ne će mnogo ulaziti u rječnik, samo činjenice. Osim jednoga općega članka bit će i nekoliko specijalnih članaka i više napomena.

12. **Narodni život (folklor)** ima biti zastupljena što obilnije i sa svih strana struke i naroda. Opći članci imaju biti jedinstveni za cijeli slavenski jug; specijalni i sitni članci — zato, što se u njima ogledaje realno stanje i o tome ne može biti mnogo kombinacija — imaju biti što brojniji, a zato će glavni i općeni članci moći obuhvatiti samo šire vidike.

Članci će obuhvatiti: *a*) život (u porodici, zadrugi, prema susjedima i t. d.); *b*) običaje; *c*) zabave; *d*) poeziju, svirku i umjetnost; *e*) vjerovanje; *f*) znanje; *d*) pravne nazore i običaje; *h*) rad; *i*) životne potrebe.

13. **Arheologija**, koliko je predslovenska, obradit će u općim člancima sav predmet, a specijalnim će istaknuti ona nalazišta, koja su važna, pa će ova doći po mogućnosti kao dijelovi pojedinih članaka uvrštenih u rječnik — ili, ako takovih nema, doći će kao posebna nalazišta. Slično će se za specijalna nalazišta postupati i sa slavenskom arheologijom, pridružujući se, ako je nalazište važno i u drugom pogledu (topografski, historički i t. d.; n. pr. Knin, Nin i t. d.), ostalim obavještenjima o tom lokalitetu; i pojedini arheološki objekti, ako su važni (n. pr. Dioklecijanova palača u Spljetu, pojedini objekti u Ninu i t. d.) treba da imaju svoj člančić.

Arheologiji se pridružuje i **numizmatika**, pa će se osim općega članka odrediti i neki specijalni (keltski, grčki i ilirski novci; rimski novci; kovnice rimskih vremena, isto slovenskih vremena; hrvatski novci 13. in 14. vijeka; novci dalmatinskih i albanskih gradova; novci bosanskih, srpskih i bugarskih vladara, Balšića v Žeti i t. d.).

14. O obradivanju **jezikâ i narječjâ** može se u pogledu organizacije rada u rječniku reći to, da osim općenih članaka o tom predmetu, koji će sustavno prikazivati, treba da bude specijalnih članaka o pojedinim važnijim pojavama. Tako će možda svoj specijalni članak imati n. pr. resavsko narječje, a i svaki od južnoslovenskih će književnih jezika imati svoje članke, koji će dakako prema člancima o narječjima biti općeni; tako će onda za najopćeniji članak o južnoslovenskim jezicima i narječjima ostati

da prikaže ono, što se o svima njima može općeno reći. Sve to je u vezi s općom tendencijom enciklopedijskoga rječnika, da općeni članci imaju prikazati općene stvari i universalne prilike, a podrobnosti ostaju za članke, koji su manje općeni; — i tako ide sve na niže redom ljestvice u svakoj struci.

15. Politička povijest. Osim općega članka o predlovenskoj povijesti sadašnjih južnoslovenskih zemalja imat će posebne opće (pregledne) članke državna povijest hrvatska, srpska i bugarska; imat će poseban opći članak i povijest naroda slovenskoga (slovenačkoga); posebne će opet članke imati i specijalne južnoslovenske državne tvorbe (n. pr. Bosna, Zeta, Dubrovnik, Crna Gora). Bit će članaka i o političkoj povijesti nekih istaknutijih oblasti, gradova i mjesta, u svezi s geografskim i drugim podacima o njima (n. pr. Istra, Kranjska, Zadar). Članci o važnijim plemenima, rodovima, porodicama i ljudima, a napomene o manje važnima; članci o saborima i t. d. i o političkim ustanovama; tako isto o vojsci i vojnim ustanovama.

Slično će se raditi i u području **vjerske i crkvene povijesti**. U općim člancima prikazat će se: crkva hrvatska rimokatolička s osobitim obzirom na slovensku službu Božju; narodne crkve srpska i bugarska; bogomilstvo; islam; crkva u Slovenaca s osobitim obzirom na protestantizam 16. stoljeća; crkvena unija; evrejstvo. Članak o pretkršćanskom vjerovanju i o njegovu kasnijem življenju usred sadašnjih pozitivnih religija, nadovezujući na rad u folklori. Specijalni članci o važnim crkvenim ustanovama, ljudma (episkopi i t. d.), gradjevinama (crkve i manastiri) i knjigama, o saborima i t. d.

Slično i o **kulturnoj povijesti** i o njenim ustanovama, ljudma i pojavama — koliko to nije već sadržano u člancima o povijesti političkoj, crkvenoj, literarnoj i pravnoj. Razvitak štamparstva i knjižarstva, razvitak žurnalistike, razvitak ostalih glavnih kulturnih ustanova prošlosti (isporedi: „*Prosvjetu*“).

Članci o školstvu u prošlosti i sadašnjosti, a napose i neki važniji specijalni članci za osobitosti u tom pogledu. Važni ljudi u kulturnoj povijesti.

16. Književnost. Opći pregled književnosti južnih Slovena u jednom članku; tako isto i opći pregled narodne (tradicionalne) literature uz posebne članke i člančice o važnijim njenim licima ili mjestima i gradjevinama, nadovezujući ova, koliko se može, na historičke ličnosti i geografske lokalitete. Opći članci o književnosti bugarskoj, srpskoj i hrvatskoj, slovenačkoj; opći članci o specijalnim literaturama ili literaturnim područjima (n. pr. dubrovačka, dalmatinska, slavonska, kajkavska, slaveno-srpska, ilirska, bogomilska, protestantska, latinistička, južnoslavenska-muslimanska i t. d.). Biografije književnika lijepe, naučne i druge literature, uzimajući same iole važnije ličnosti, t. j. one,

koje su važne, bilo po čemu, do godine 1910. Od najstarijih pisaca uzet će se svaki, od najnovijih što veći broj (makar i najkraćom napomenom); od ostalih će se odabirati oni, koji su važniji sami sobom ili strujom, u kojoj su bili (isporedi točku 4. alineju 3.).

Od pisaca, koji su pisali tuđim jezicima, uzimat će se osobito oni, koji su pisali: latinski, pa onda: talijanski ili njemački, zatim: turski, arapski ili persijski.

17. **Pravo.** U rječnik će ući samo ono, što je za južne Slovene karakteristično u prošlosti i sadašnjosti.

Prema tome će biti ovi *općeni članci*: **a)** iz povijesti pravnih izvora jedan kraći pregledni članak o pravnim izvorima za sve južnoslovenske zemlje, za Hrvatsku i Slavoniju, kojima bi se mogla dodati i Dalmacija i Istra; za Bosnu i Hercegovinu; za Srbiju; za Crnu Goru; za Bugarsku; za zemlje u turskom carstvu; **b)** iz ustava i uprave: za južnoslovenske zemlje u Austriji; za Hrvatsku i Slavoniju; za Bosnu i Hercegovinu; za Crnu Goru; za Srbiju; za Bugarsku; za zemlje u turskom carstvu; za južnoslovenske predjele kraljevine Ugarske; kod svakoga članka ima biti: *a)* kratak historički pregled ustava i uprave, koliko to ne pada u političku povijest (izradjuje ga redovno historik, a ne pravnik), *b)* današnji ustav; *c)* današnja uprava (organizacije uprave, sudstva, područje uprave); pri tome se imadu napomenuti samo najznatniji zakoni, a u podrobnosti se ne bi smjelo zalaziti; *c)* opći članci za sve južnoslovenske zemlje zajedno: *a)* o građanskom pravu, *b)* o građanskom postupniku (procesu); *c)* o kaznenom (krivičnom) pravu; *d)* o kaznenom (krivičnom) postupniku (procesu); *e)* o ženidbenom (bračnom) pravu. — U općim člancima pod *c)* ne bi imalo biti prikazano čitavo pravo, nego bi se tu imali nabrojiti samo najznatniji zakoni u pojedinim zemljama iz novijega doba i odakle su ti zakoni preuzeti, pa koja su im glavna načela. Pojedini članak za sve zemlje ne bi smio obuhvatati više od 4—5 stupaca. Opći članci pod **b)** dodaju se onim općim člancima zemalja, koji prikazuju te zemlje sa gledišta drugih struka.

Specijalni članci (istaknuti i obični), koji bi prikazivali povijest pravnih grupa gore pod *c)*, bili bi o sebi članci, koji bi prikazivali povijest pojedinih uredaba, ili koji bi prikazivali pojave iz narodnoga prava. Tako će isto biti specijalnih članaka iz povijesti pravnih izvora (n. pr. o statutima, dukačijama i t. d.), iz državnoga prava, iz finansijskoga prava i narodnoga gospodarstva, iz procesalnoga prava, iz kaznenoga (krivičnoga) prava, iz prava međunarodnoga — ali uvijek samo o onim predmetima, pojavama i podrobnostima, koje so u prošlosti ili sadašnjosti specifične i karakteristične za južne Slovenstvo; prema tome se

ne će uvrštavati članci, koji bi obradivali ono, što je u pravnoj nauci općeno za sve narode, baš kao što se iz prirodnih nauka ne će uvrštavati ono, što nije specifično i karakteristično za zemlje južnoga Slovenstva.

Koliko koji članak pripada više pod historiju uopće, obradivat će ga historik (n. pr. članke: historički pregled ustava ili uprave, saborâ, plemstva, carine, porezâ; članke o: komori, riznici i t. d.; župan, vodja i t. d.).

Biografije (istaknuti, obični i sitni članci) pravnika južnoslovenskih onako, kako će se uopće pisati biografije književnika.

18. Sredstva prosvjete. Ovama pripada razvitak i sadašnje stanje pomnožavanje produkcije literarne, dakle i štamparstva, a onda knjižarstva, u općim i posebnim člancima, uzimajući u obzir i pojedine istaknutije radenike na tome polju; tako isto i žurnalistike, pri čemu će važnije novine ili časopisi imati svojih posebnih članaka, a tako isto i novinari.

Arhivi i biblioteke imat će i općenih i posebnih članaka, pri čemu će se prikazati i povijest njihova i sadašnje im stanje. To isto vrijedi i za naučne zbirke, muzeje, pozorišta.

Slično će se obraditi i članci o naučnim, književnim, umjetničkim i prosvjetnim društvima (tako će n. pr. u članku „akademija“ biti prikazan osnutak, razvoj i sadašnje djelovanje svih triju akademija na slovenskom jugu s općenih gledišta, a napose će biti specijalnih članaka o svakoj od njih).

Razvitak školstva do 19. vijeka i u tom vijeku prikazat će opći jedan članak za sve zemlje južnoga Slovenstva, ističući pri tome neke glavne momente, ljude i ustanove, a tako isto i one ljude i ustanove, koje su postojale izvan južnoga Slovenstva, a utjecale na nj (n. pr. ilirski zavod sv. Jerolima u Rimu, hrvatski zavod u Bolonji, u Beču); specijalni će pak članci i člančići to upotpunjavati i specijalizirati. Stanje sadašnjega školstva bit će prikazano u svakoj zemlji i u svakom važnijem mjestu za sebe, prislanjajući se na ostale stvari iz drugih područja znanja, koje će biti napisane o onoj zemlji ili onome mjestu.

Organizacija crkvena sadašnja tako, da će prislanjati na dotične historičke članke, a i na statističke; osim toga posebni opći članci za pojedine konfesije u svim zemljama zajedno.

19. Umjetnost. Osim općega članka bit će specijalnih članaka za neke istaknutije struje; kod članaka pojedinih zemlja i mjesta bit će specijalnim načinom pripomenuto i ono, što se u tom pogledu može reći, pa će biti istaknute i neke karakterističnije građevine i ostale umjetnine iz prošlosti i sadašnjosti. Neke osebito važne umjetnine bit će obradjene i specijalnim

(makar i sitnijim) člankom (n. pr. manastir Žiča, crkva sv. Anstazije u Zadru ili stolna crkva u Šibeniku ili knežev dvor u Dubrovniku). Biografije umjetnika imaju biti što potpunije.

Na analogan će se način raditi i kod muzike (glasbe) — svjetske i crkvene —, pri čemu će se osobito pomljivo paziti na obradivanje narodne muzike.

20. **Narodna privreda.** Ovamo brojimo: *a*) ratarstvo, vinogradarstvo, šumarstvo i ribarstvo — kao privatnu produkciju; *b*) rudarstvo sa svim onim, što je s time u svezi; *c*) obrt i trgovinu; *d*) promet (saobraćaj): ceste i željeznice, brodarstvo (osobito pomorsko), poštarsstvo i t. d.; *e*) veresiju; *f*) financije.

Koliko je od tih struka *specifično statistike*, uvrštavat će se u dotične članke pojedinih zemalja, oblasti i mjesta kao statistički dio njihov; koliko je pak toga historičko, obradivat će ga u ovom pravcu u prvom redu historici: *a*) kao dijelove dotičnih članaka u svezi s drugim strukama, *b*) kao posebne članke općene ili specijalne, koliko se koja pojava sama sobom istakla kao neki *specificum*. Koliko je pak od *sadašnjih* ustanova, predmeta ili pojava podesnih ili vrijednih, da se obrade za sebe sami, toliko će se i obraditi.

21. **Statistika.** Ovamo dolaze *specifično statistički* podaci za točke *a*) do *f*) prve alineje predjašnjega paragrafa o „Narodnoj privredi“. Osim toga pripadaju ovamo podaci: *g*) o stanju i mijeni žiteljstva, *h*) o zdravstvu, *i*) o mijenama pripadnosti konfesijama i o troškovima za konfesionalne svrhe; *k*) o statistici školstva, *l*) o društvenim prilikama, *m*) o vojnim prilikama, *n*) uopće o svemu, što obradjuje statistika (dakle statistički podaci o stočarstvu, izvozu, uvozu, požarništvu i t. d.).

III.

22. Da sebi sada ponovno stvorimo sliku Južnoslovenskoga enciklopedijskoga rječnika i to jasnu u cijelosti i podrobnosti, ističemo ovo:

Taj rječnik nema sadašnje znanje o južnome Slovenstvu prikazivati u kompaktnim masama naučnih rezultata, razvrstanih po strukama ili po nacionalnim ili geografičkim jedinicama, nego ga ima prikazivati — kao što to čini i svaki drugi rječnik — razdrobljeno na bezbrojne individualne predmete i pojave. Prema tome će u toj enciklopediji biti vrlo mnogo sitnih i malih članaka, veliki broj običnih članaka, potreban broj (prema važnosti samoga predmeta) istaknutih članaka, dovoljan broj općenih članaka. Na taj će se način zadovoljiti ne samo naravi rječnika, nego baš zato i potrebi publike, koja sebi mnogo teže (ili nikako) može izvan takova rječnika pribaviti informacije, pa će

zato vrlo često potražiti taj rječnik upravo poradi podrobnih članaka.

Zato će se općeni članci uklanjati svim podrobnostima i specijalnostima, nego će na zgodnim mjestima (ali ne prečesto) upućivati u parentezi na specijalne članke i člančice. A ima vrlo mnogo predmeta i pojava, koji će imati svoje specijalne članke, ali zato ne će biti ni spomenuti u općenim člancima — ili: vrlo mnogo predmeta i pojava, koji zbog lake preglednosti općenih članaka ne će smjeti ni i jednom samo rječju ulaziti u općeni članak, svakako će imati svoj specijalni članak.

Sasvim je prirodno, da će i općeni i veći članci sadržati često informacija iz različitih struka, pa će te informacije dati i različni pisci; tu će onda jedan pisac pribitati te podatke u jednu cjelinu, koja ne mora biti organična. Kako će se to uraditi, bit će briga redakcije.

Općeni članci ne moraju biti upravo opsežni, ali moraju biti jasno pregledni, pa obuhvatati sve ono, što specijalnosti spaja u cjelinu općega pojava po srodnosti svega onoga, što zajedno pripada, gdje god ono bilo ili ma kako se ono pojavljivalo. Podrobnosti u obavještavanju, a generalizacija s većih i velikih vidika: oboje ima biti karakteristika te enciklopedije.

23. Za podlogu rada služe stručni i alfabetački članci, njih treba redakcija rječnika, da zna, što sve treba ući u rječnik. No dosadašnje iskustvo pokazuje, da će se istom s napredovanjem rada za rječnik — dakle i s napredovanjem samoga pisanja članaka — moći imati sigurnost o tome, koji li sve to članak i člančić ima doći u rječnik i kako. Zato držimo, da se pisanje članaka nema odlagati istom poslije onoga vremena, kad budu svi alfabetari potpuno gotovi; mnogi se članci mogu već sada pisati, samo ako pisci imaju jasne upute o tome, što i kako treba pisati, i ako poznaju u glavnim crtama organizam rječnika i svrhu njegovu.

24. **Organizacija redakcije.** Što se bude u području slovenačkom radilo u Ljubljani (u znanstvenoj sekciji Matice Slovenske) i u Sofiji (u kolu bugarskih književnika) za enciklopedijski rječnik, radit će se samo po delegaciji zajednice Jugoslavenske i Srpske kralj. akademije. I Jugoslavenska akademija i Srpska kralj. akademija, svaka za sebe, postavlja stručne redaktore za pojedine struke ili stručne skupove. I pojedini stručni redaktori jedne i druge akademije, i glavna redakcija, stoje medju sobom prema potrebi u svezi i sporazumu pismenom ili usmenom.

Poblize o uredjenju redakcije javit će se u svoje vrijeme.

25. Pisци imaju svoje prinose pisati samo u formatu kvarta pisarničke artije, ostavljajući uvijek nekoliko centimetara prostora gore i dolje, desno i lijevo. Ako članak može stati

samo na jednom ovom kvart-listu na obje strane (na lice i naličje), neka ih pisci ispišu obje; inače ima naličje biti neispisano.

Honorirat će se svaki članak, i to po štampanoj vrsti (liniji, retku).

* * *

To jesen se bo približno določil obseg člankov (gl. gori točko 4. „Upute“), določili pisatelji, kolikor se še niso prijaviili, in glavni uredniki za poedine stroke.

S početkom l. 1913. bo vse pripravljajno delo končano.

Ob petdesetletnici „Matice Dalmatinske“

(1862—1912).

Misel o ustanovitvi „Matice Dalmatinske“ sega nazaj v l. 1848. Pravoslavni Božidar Petranović je tega burnega leta izdal proglas, naj bi slovanski bratje pomagali ustanoviti tako društvo, ki bi proganjalo „kletni tujjinski duh“ nekdanje glasovite, po junaštvu in pesništvu slavne Dalmacije.

L. 1849. je bilo nabranih že 771 K glavnice, a ustanovilo se društvo še ni, ker je zavela absultistična sapa. Denar je delj časa hranila „Matica Ilirska“ (sedaj Hrvatska) v Zagrebu.

Ob zori novega ustanovnega življenja je Petranović izposloval potrditev pravil in 27. julija 1862 je bila „Matica Dalmatinska“ svečano otvorjena; predsednikom je bil izvoljen Božidar Petranović sam. Stroßmayer je novo društvo podprl s 1000 fl.

„Matica Dalmatinska“ je izdajala izprva le „Koledar“, drugi načrti se niso izvedli. Vsled tega je naraščalo nezadovoljstvo proti njej. Končno je l. 1882. danes prosluli učenjak in rodoljub Bulić predlagal, naj bi se „Matica Dalmatinska“ spojila z „Matico Hrvatsko“. Predlog pa je bil po burnih debatah odklonjen.

„Matica Dalmatinska“ se tudi pozneje ni mogla prav razviti. V zadnjih letih smo pač čitali poročila o njenih glavnih skupščinah, a rezultati so bili stalno nepopoljni.

Ne vem, s katere strani je izšla iniciativa; a to vem, da je — menda l. 1910. — sedanji tajnik „Matice Hrvatske“, prof. dr. Albert Bazala bivalj delj časa v Zadru in da so se tam vršili razgovori o spoju obeh hrvatskih „Matic“. Istega leta smo videli na skupščini „Matice Hrvatske“ v Zagrebu tudi odposlanika „Matice Dalmatinske“, prof. dr. Karlića.

Končno je stvar dozorela tudi v podrobnostih in je bila za dne 22. jan. 1911 oklicana izvanredna glavna skupščina „Matice Hrvatske“, da bi sklepala o tozadevnih predlogih.

Skupščini je bila predložena sledeča pogodba „Matice Hrvatske“ in „Matice Dalmatinske“:

1. „Matica Dalmatinska“ ostane, kakor je bila, pod svojo upravo, se drži svojih pravil in upravlja samostalno svoj imetek; povsem samostalno odločuje tudi o književnih izdajih.

2. „Matica Hrvatska“ prevzema izdajanje del, sprejetih od uprave „Matice Dalmatinske“ v obsegu in v obliki rednih izdaj „Matice Hrvatske“, a dogovorno z odborom „Matice Dalmatinske“.

3. „Matica Dalmatinska“ se obvezuje, v to svrho dajati letni prispevek 1500 K, plativih v dveh enakih obrokih, in sicer prvega tekom meseca januarja, drugega pa tekom meseca julija vsakega leta. Ako število utemeljiteljev-članov „Matice Dalmatinske“ naraste preko 200, bo „Matica Dalmatinska“ razmerno povišala svoj letni prispevek.

4. „Matica Dalmatinska“ pošlje „Matici Hrvatski“ najkasneje do 31. decembra vsakega leta za sledeče leto sprejeti rokopi.

Ako katerega leta uprava „Matice Dalmatinske“ do konca decembra ne bi „Matici Hrvatski“ predložila nobenega dela v izdaje, ima odbor „Matice Hrvatske“ pravico, da v sledečem letu odredi, katero delo se bo izdalo pod imenom „Matice Dalmatinske.“

5. I „Matica Hrvatska“ i „Matica Dalmatinska“ si pridružijo pravico, izdajati izvanredna izdaja.

6. „Matica Hrvatska“ bo dosedanjim ustanovnim članom „Matice Dalmatinske“, kakor svojim utemeljiteljem, dajala brezplačno vse knjige, ki jih izda ob svojem strošku.

One osebe, ki bi se po tem ugovoru hotele začlaniti kot utemeljitelji v „Matico Dalmatinsko“, se bodo obvezali, vplačati v blagajno „Matice Hrvatske“ tudi svoto 40 K ter bodo tedaj postali utemeljitelji „Matice Hrvatske“.

Ako bi se pa ta pogodba razrešila, bodo utemeljitelji „Matice Dalmatinske“, ki bodo do časa razrešitve te pogodbe uživali pravice utemeljiteljev „Matice Hrvatske“, morali izravnati svoj utemeljiteljni del za „Matico Hrvatsko“ do popolne svote 100 K, ako bodo želeli, tudi nadalje ostati utemeljitelji „Matice Hrvatske“.

7. „Matica Hrvatska“ bo dala „Matici Dalmatinski“ na razpolago toliko odtiskov samega dela, izdanega na ime „Matice Dalmatinske“, kolikor jih bo treba porazdeliti med letne člane „Matice Dalmatinske“.

V to svrho bo „Matica Dalmatinska“ do 31. dec. vsakega leta „Matici Hrvatski“ priobčila število članov.

Za vsako delo, ki ga bo v smislu te določbe razdeliti med letne člane, bo „Matica Dalmatinska“ plačala „Matici Hrvatski“ po 2 K.“

To pogodbo je skupščina „Matice Hrvatske“ na izvanredni glavni skupščini dne 22. jan. 1911 enoglasno sprejela. „Vsekakor je ta čin v ujedinjenju hrvatskega naroda korak naprej,“ je dejal tajnik „Matice Hrvatske“, prof. dr. A. Bazala v svojem letnem poročilu dne 25. marca 1911.

Ob 50letnici obstanka „Matice Dalmatinske“ t. j., za l. 1912. izide prvič knjiga pod njenim naslovom v izdanju „Matice Hrvatske“.

Jugoslovanska Antologija v angleškem jeziku.

Pred osemdesetimi leti je angleški državnik Sir John Bowring (1792—1872), ki je bil tudi pesnik (njegove himne so mu očuvale častno mesto v angleški poeziji), prevajal slovanske pesmi (ruske, poljske, češke, srbske) v angleški jezik ter izdal l. 1832. v Londonu Cheskian Anthology.

Po dolgi dobi imamo sedaj na Angleškem zopet prijatelja, ki uvaja v svoj veliki svetovni jezik tudi poezijo malih slovanskih narodov. To je mladi pesnik P. Selver, učitelj nemškega jezika v Redhillu. Letos (1912) je izdal v Londonu (Henry J. Drane) antologijo moderne poezije češke (An Anthology of Modern Bohemian Poetry).

Med Slovani, ki mu pri tem delu pomagajo, je imenovati zlasti dr. Jos. Karásk a, znanega slovanskega literarnega zgodovinarja. Karásek je tudi mene opozoril na namene in želje Selverjeve, zlasti na „Jugoslovansko Antologijo“, ki jo misli izdati v angleškem jeziku. Izmed slovenskih pesnikov je imel P. Selver le Prešerna. „Matica“ mu je nato kupila in poslala še Jenkove „Pesmi“ I., Aškeřčeve „Balade in romance“ (2. izdanje) in Župančičevo „Čez plan“.

Nato sem prejel sledeči odgovor:

St. Anne's, Redhill Surrey (England).
16. X. 12.

Für die schönen Bücher, die Sie mir in so liebenswürdiger Weise zugeschickt haben, bin ich Ihnen sehr zu Danke verpflichtet. Diese, schon in der äusseren Ausstattung ansprechenden Lyrikbände haben mir eine grosse Freude bereitet.

Was meine Anthologie betrifft, so kann ich vorläufig nichts bestimmtes mitteilen. Momentan bin ich mit einer eingehenden Arbeit über Jar. Vrchlicky beschäftigt. Ich

gedenke nämlich, eine ziemlich umfangreiche Sammlung seiner Gedichte, von denen ich eine grössere Anzahl bereits übersetzt und teilweise veröffentlicht habe, nebst kritischer Studie herauszugeben. Sie können sich denken, dass diese Aufgabe meine ganze freie Zeit in Anspruch nimmt; somit werde ich zu meinen schon begonnenen südslavischen Studien erst später zurückkehren können. Auf eine nähere Bekanntschaft mit Ihren grossen Dichtern Aškerc, Jenko, Župančič und, natürlich, Prešeren freue ich mich sehr.

Meine südslavischen Studien sind, bis jetzt, nicht sehr weit fortgeschritten. Aus der serbo-kroatischen Literatur übertrug ich verschiedenes von Šenoa, Vraz, Harambašić, Badalić, Stefanović u. a.,*) aus der slovenischen Poesie nur zwei Stücke von Prešeren. Ihr Schrifttum ist leider im Britischen Museum nicht sehr stark vertreten, und Bestellungen durch einen Buchhändler haben oft kein Resultat. Aber Ihre hübsche Gabe bietet mir eine Fülle dankbaren Materials.

Dass Herr Dr. Josef Karásek Sie auf meine Tätigkeit aufmerksam gemacht hat, freut mich sehr. Dr. Karásek, mit dem ich seit mehr als zwei Jahren im Briefwechsel stehe, schätze ich als Freund und Schriftsteller sehr hoch, ihm habe ich meine vor sechs Monaten (in engl. Sprache) erschienene „Böhmische Anthologie“ gewidmet.

Ich werde nicht verfehlen, Sie vom Gedeihen meiner slovenischen Studien eventuell in Kenntnis zu setzen.

Entschuldigen Sie, bitte, wenn dieser Brief allzu lang geraten ist.

In Hochschätzung Ihr sehr ergebener

P. Selver.

Za njegov slovanski trud moramo profesorju Selverju biti le hvaležni. Poslati mu bo še Gregorčiča, morda Ketteja itd.

*) Naravno, da se ta vrsta izpopolni z modernimi pesniki.

Poverjenišтва „Matice Hrvatske“ na Slovenskem 1911.

- Bovec na Goriškem : poverjenik g. Pretnar Rud., davčni upravitelj.
Brežice : g. učitelj Ign. Supan.
Celje : g. dr. Hrašovec Juri, odvetnik.
Črnomelj : član g. Schweiger Janko, c. kr. sodni oficijal.
Gorica : g. c. kr. učitelj Jurdana Srečko.
Gornji Grad : g. nadučitelj Fr. Kocbek.
Idrija : g. učitelj Rud. Pleskovič.
Kamnik : g. Fr. Stele.
Kanal : g. nadučitelj Al. Verč.
Kranj : g. hranilniški tajnik Ivan Valencič.
Krško : g. učitelj Šterk Davorin.
Ljubljana : g. Dragotin Hribar, tvorničar.
Maribor : g. prof. dr. Arnejc Ivan.
Metlika : g. c. kr. poštar Guštin Fr.
Prvačina : član g. nadučitelj Jos. Orel.
Ptuj : g. prof. dr. Jos. Komljanec.
Radovljica : g. trgovec Leo Fürsager.
Rogatec : člana g. sodnik v p. Senčar Jos. in g. Alb. pl. Klemen.
Sežana : g. voditelj c. kr. pripravnice Al. Bajec.
Sv. Lenart v Slov. Goricah : g. odv. dr. Milan Gorišek.
Škedenj pri Trstu : gdčna. učiteljica Marica Gregorič.
Škocijan pri Mokronogu : član g. nadučitelj Ivan Benedičič.
Šmarje pri Jelšah : g. dr. med. Josip Rakež.
Trst : odv. konc. dr. Ivan Antončič in g. odv. konc. dr. Jos. Jed-
lovski; knjigarna Jos. Gorenjec.
Vipava : g. učitelj Anton Skala.
Žužemberk : član g. asistent Stanislav Ribnikar.

Statistika članov „Matiče Hrvatske“
v Ljubljani za l. 1911.

Uradnikov: 26	Obrtniki: 3
Profesorjev 23	Tvorničarja: 2
Odvetnikov 10	Notar: 1
Zavodov, knjižnic itd.: 8	Inženir: 1
Trgovcev: 6	Učitelj: 1
Zdravnikov: 5	Ženski: 2
Duhovniki: 3	

Ustanovnikov, v Ljubljani stanujočih, je pet, razen enega vsi iz prejšnjih časov.

Izgovor

slovenskega knjižnega jezika.

Zadnja leta so me znanci večkrat opozarjali, češ, naj „Matica“ ali „Društvo slov. profesorjev“ sproži končno ureditev slovenskega pravopisa.

Na to sem odgovarjal, da se stvar razvija sama od sebe, da smo si v glavnem in teoretično glede pisave edini ter da se bodo „pišoče mase“ polagoma in le polagoma navadile običajnega pravopisa.

Letos me je predsednik „Zaveze jugoslovanskih učiteljskih društev“, g. Luka Jelenc, ki je o tej stvari prejel poseben predlog za glavno skupščino, pismeno povprašal, kako je prav za prav z oficijelno ureditvijo slovenskega pravopisa. Po zanesljivih poročilih sem odgovoril, da se tega ni nadejati tako kmalu, da pa bo bodoči „Pravopis“ po vsej priliki imel „bra/ca“, a o izgovoru /l'-a bo molčal.

Ne bi sedaj v Matičinem „Letopisu“ pisal o tej stvari — razvo naj stori svoje — ako bi se letošnje jesen to vprašanje ne bilo pojavilo zopet v širši javnosti.

Ne gre sedaj za pisavo, ampak za izgovor; ne za ortografijo, ampak za ortoepijo.

V gledališču, kjer se je dosle razen v narodnih igrah govoril na koncu glagolov /l', je nova intendantca uvedla nov izgovor, a s tem izzvala v gledališki publikli odpor, ki jo je prisilil, se umakniti in ostati pri dosedanem izgovarjanju /l'-a.*)

S tem je /l' postal res publica in izzval dvoje predavanj. Oktobra meseca je svojo stvar, ki v gledališču ni uspela, javno zagovarjal g. dramaturg Oton Župančič, a koncem novembra je o izgovoru slovenskega knjižnega jezika v „Leonovi družbi“ govoril g. Anton Breznik, Štrekljev učenec, lingvist po stroki.

Župančič je stvar motril bistveno z estetsko-umetniškega in narodno-moralnega stališča, Breznik pa z lingvistično-znanstvenega.

Poslušal sem oboje predavanje. Breznikovo je imelo strogo znanstven značaj in znanstveni mir.

*) „Intendantca, ki ni prevzela naloge, da bi po sili praznila hišo, se je morala odločiti, da uvede vsled pritiska ljubljanskega občinstva na našem odru zopet izgovarjavo na l . . .“ („Zarja“, št. 420).

Hočem si stvar ogledati z vseh strani in se pri tem seveda ozirati tudi na izvajanja obeh gg. predavateljev.

Kar naprej pa lahko iz svoje razprave izključim „blagoglasje“, ki ga publika sicer rada navaja. Popolno subjektivnost blagoglasja priznavamo vsi, predavatelji in kritiki. Izključeno je tudi sklicevanje na te ali one poedine osebe, ki govore ‚l‘ ali ‚v‘.

Zelo daleč je raztegnil problem Oton Župančič, ko je trdil („Zarja“, št. 422), da to vprašanje „ni samo estetsko vprašanje, nego je socialno, moralno vprašanje, vprašanje naše samozavesti in samostojnosti, našega značaja in naše odkritosti“, Breznik pa ga je omejil na filološko znanost.

To drugo stališče je pretesno, prvo pa preširoko in zlasti — previsoko.

A.

Znanstveni rezultati.

Župančičevo predavanje mnogokoga ni zadovoljilo, ker niti najmanj ni prineslo „onega dokaza, ki so ga pričakovali“, ker ni prineslo dokazov jezikoslovcev za izgovorjavo ‚l‘-a kot ‚v‘, „kar bi moglo edino razpršiti naše pomisleke v tem oziru“ (Slov. Narod“, št. 240). Filologom je vprašanje odkazal tudi listkar v „Zarji“ (št. 408); navaja razne filološke avtoritete, ki so za ‚u‘, in očita nekaterim pristašem ‚l‘-a, da nimajo niti visokošolske jezikovne naobrazbe.

Tistim, ki iščejo rešitev vprašanja v filologiji, je ustregel gosp. dr. Breznik. In ni dvomno, da se da naše vprašanje s čisto filološko-teoretičnega precej lahko rešiti.

Gre nam za izgovor knjižnega jezika, je izvajal dr. Breznik. Bistvo našega knjižnega jezika je zapadna slovenščina, ki se je čistila pod vplivi iztočno-slovenskimi, staroslovenskimi in srbohrvatskimi. Naš knjižni jezik ne odgovarja torej povsem nobenemu dialektu. V tem smislu obceslovenski in torej tudi knjižni so sledeči glasovi: 1. poluglasnik in njega refleks ‚a‘ v dolgih zlogih; — 2. ozki in široki ‚e‘ in ‚o‘ (trojen ‚e‘ in trojen ‚o‘: moka, otroka, dobrotā — teče, pet, hlebec); — 3. ‚l‘ kot ‚u‘, (seveda tudi: *vouk*), a z mnogimi izjemami, ki bi bile: vse izposojenke iz slovanskih jezikov in vse novejšje tvorbe — zakaj novejšje tvorbe se tudi v drugih stvareh ne drže starega glasoslovja, kakor kažeta n. pr.: *kruhek*, *ljudski*, *lučca* (ne po staro: *lu/ca*); zato torej: *gosti/nica*, *presto/l*, *vr/l*, načelnik i. t. d.

Kar je pa specifično n. pr. „kranjsko“, kakor: krej, zdej, mrez, krh, net, to naj se v knjižnem jeziku ne govori.

Vsaj v principu bi si morali biti edini; edinost v praksi je v takih stvareh (že iz fizioloških vzrokov) nemogoča. „Zedinili se ne bomo v tem vprašanju nikoli“, je dejal dr. Breznik in naglašal, kako modro je Luka Svetec pred 50 leti rekel: „Kdor pa govori že od matere ‚l‘, naj ga govori“.

Na konkretno vprašanje, ali naj se „šel“ izgovarja „šu“ ali „šet“; „molu“ ali „moliu“; „imel“: „imū“ ali „imeu“, ni znal dr. Breznik čisto jasno odgovoriti, a je modro-znanstveno pristavil: „Izgovor „ime/“ (z ,l') je po mojem principu kriv“.

Isto, kar je tu zastopal dr. Breznik, da je namreč izgovor ,l'-a kot ,u' občeslovenski — in zato knjižni, ne dialekten, je trdil (le brez obširnejšega dokazovanja) tudi Župančič, češ: „„V“ ne spada v dialekt, nego v bistvo in v duh našega jezika“ („Zarja“, št. 421). Govorica množice našega naroda nam mora biti edino merodajna. Enako so potrebo izgovora z ,u' dokazovali tudi tisti kritiki, ki so govorili o pretežni večini naroda, govorečega ,u'.

Dr. Breznik je teoretično za izgovor ,u', a ne ve prav, kako bi se to v vseh slučajih izvedlo, ter pripušča izjeme.

Kritik „—n“ („—an“), ki je v „Zarji“ (št. 408 in 410) pripravljal pot Župančičevemu predavanju, natančneje določuje izgovor tega takozvanega ,u'-ja, češ: „Trdi ,l' se govori na koncu besed in pred soglasniki kot dvoustični ,v' (angleški: w)“. In zopet: „Črko / izgovarjaj na koncu besed in pred soglasniki kot dvoustični v“ (To bodi pravilo, ki naj se ga uče otroci), a pripušča izjeme, ki jih navaja Štrekelj na str. 80—83.*) Očividno naj bi torej ta ,u' ne bil običajni ,u', ampak nekaj, kar je med ,l' in ,u' in v tem smislu bo umeti istega pisatelja besede: „Veliko manjšo napako napravi tisti, ki (l) izgovarjajo kot ,v', kakor pa tisti, ki ga izgovarja kot srednji ,l'.

Župančič ne ve, kaj naj bi prav za prav dal namesto ,l'-a; pravi: „v ali u, kakor kdo hoče“, toda očividno misli, naj bi se izgovarjalo nekaj, kar še ni popoln ,u'. Nekako tako naj bi se izgovarjalo, kakor je izgovarjal Trubar, „z jezikom zavaljenim“ (Vodnik); to bi utegnil biti po priliki poljski glas ,l'.

Kakor vidimo, se „Bog ve“ dosti razmišlja, kateri izgovor prav za prav naj stopi na mesto ,l'-a. Ali ,u', ali ,v' ali ,l'?

Ta negotovost, kaj naj se prav za prav postavi na mesto ,l'-a, se vidi že v pisavi tozadevnih člankov; eni pišejo o izgovoru na ,u', drugi o izgovoru na ,v'.

Vsled iste negotovosti o glasu in v glasu je nastala v gledališču zmešnjava, ki je potem prišla v javnost kot „osev“, „kozev“ i. t. d.

Že to je torej za nasprotnike ,l'-a težava, da ne morejo za izgovor predlagati česa jasnega, nedvornega. A če predlagajo kratkomalo izgovor ,u', pri tem čutijo še nadaljnje težave (n. pr.: izginiu ali izginu?) in pa potrebo izjem. Štrekelj navaja kar 3 strani izjem, a dr. Breznik zavrača te izjeme ter statuira druge.**)

Z znanstvenega stališča se da vprašanje brezdvomno rešiti. Konstatirati je treba, kako se zlogozatvorni ,l' izgovarja v današnjih

*) „O Levčevem slovenskem pravopisu in njega prilikah“ (V Ljubljani, 1911).

***) V takih razmerah ni čudno, če je moral kapitulirati baje tudi inštruktor ljubljanske igralke, ki jo je hotel naučiti vseh podrobnosti ,u'-jevskega izgovora; igralka je baje postala vsa konfuzna.

dialektih. Zasledovati se da precej tudi zgodovinski razvoj izgovora, zlasti po starih slovnica in slovniških beležkah pisateljev. Navedejo se vse izjeme za vsak dialekt.

A s takim odgovorom ni rešeno vprašanje praktičnega knjižnega izgovora.

B.

Knjižni jezik v praksi.

Teoretično-znanstveno se da, kakor smo videli, konstatirati, kako se prav za prav izgovarja v narodu, l'. A rezultat, ki ga dobimo iz tega za knjižni jezik, je nejasnost pravil in številnost izjem.

Kaj je filološki prav ali ni prav, to se more torej dognati; prav tako se da to dognati, kakor se dado malone vsi pojavi ostale prirode spraviti v neka splošna pravila ali celo zakone.

Toda vpraša se, je li smemo tako filološko istino, ki konstatira kratkomalo dejstva ne glede na njih uporabnost ali neuporabnost, vzeti kratkomalo v knjižni jezik, ki je naše najvažnejše občilo ali prometno sredstvo. Kakor dialekti sprejemajo n. pr. tujke, namesto domačih izrazov, ker nanese tako praksā govorenja, tako bo smel pač tudi knjižni jezik rabiti sredstva, ki so za prakso potrebna in najprikladnejša, pa četudi pri tem izgine katero dejstvo „opisujoče“, torej čisto teoretične znanosti.

„Kaj je prav ali ni prav“, na to vprašanje ne bo urejevatelj knjižnega jezika odgovarjal enako kakor znanstvenik-filolog. Filolog opisuje in klasificira dejstva; uredba knjižnega jezika pa mora gledati, koliko ta dejstva ustrezajo praktičnim potrebam. V okviru teh potreb, ciljev in svrh pa more postati čisto kaj drugega „prav.“

Modri ljudje, kakor je bil pokojni Oblak, so dejali o pravopisu: V pravopisu priznavam vsako neumnost, če obvelja. S tem je hotel reči, da v praksi pisave ne morejo biti merodajni edini teoretični razlogi. Mi trdimo isto o knjižnem izgovoru.

Kakor je vsak dialekt sam zase le praktično občilo in se zato nezavedno sam ureja brez sentimentalnih pomislekov, kakor mu pač najbolj kaže v praksi, tako je (a v širšem obsegu in z mnogo važnejšim pomenom) knjižni jezik socialno občilo.*)

Pri vsakem socialnem občilu ali prometnem sredstvu je glavna stvar uporabnost, splošna uporabnost. Vsaka nejasnost, negotovost zmanjšuje uporabnost; zmanjšuje jo pa tudi množina pravil, ki naj bi se jih držal tisti, kateri rabi dotična sredstva, in pa množina izjem.

*) Prim. kar piše o tem (sicer v drugi zvezi, a zaradi tega ne manj resnično) dr. Bog. Vošnjak v „Vedi“ II., 360: „Jezik nam ni nikaka estetska sentimentalna vrednota, nego socialno občilo . . . Jezik je v prvi vrsti praktično sredstvo medsebojnega občevanja . . . Do jezika nimajo samo pravice jezikoslovci in pesniki, ampak vsi, ki pripadajo isti narodni skupini. To je interes pravnika, tehnika in politika, trgovca in industrijalca, bankirja in znanstvenika . . .“

„Izvirni greh“ ali elementarna zmeta je misel, da so vprašanja knjižnega jezika zgolj znanstvena vprašanja, t. j. zgolj teoretično-filološka vprašanja, kjer odločujejo le etimologija, zgodovina jezika, dialektovsko pravo i. t. d.

Vprašanje knjižnega jezika so marveč obenem eminentno praktična vprašanja, t. j., njih rešitev sega globoko v prakso življenja in jih je zato motriti ne le s stališča filološke istine, ampak tudi s stališča **socialne** važnosti. Da povem to še drugače! Pri reševanju problemov knjižnega jezika ne gre le za vire in vzroke pojavov, ampak (in to v obili meri) tudi za svrho ali namen. Prvo je teorija, drugo je praksa.

Ta socialni moment veleva: „Tisto je v knjižnem jeziku najboljše, kar najbolje služi čim najširšemu umevanju,“ kakor je vsako drugo socialno občilo tem boljše, čim bolje pospešuje promet (najsí je potem sestavljeno po tem ali drugem principu).

In tega socialnega momenta ne uvažujejo tisti, ki se v našem vprašanju sklicujejo le na število dialektov, govorečih ‚l‘ kot ‚u‘, ali na filologe-znanstvenike.

Filologa-znanstvenika v njegovih studijah prav za prav nič ne briga uporabnost ali neuporabnost jezika. To je za njega „alienum“.

Tudi često ne bi mogel o tem avtoritativno nič trdnega reči; znanost mu morda ne da rezultata, ki bi bil praktično uporabljiv, ali pa spričo vsega svojega življenja ne more prav razsoditi, kaj je praktično ali ni.

Nekako prva filološka avtoriteta, ki jo navajajo pristaši ‚u‘-ja, je o. Stanislav Škrabec. Škrabec je samostanec in kot tak stoji povsem izven bujnega socialnega življenja; celo slovenske dialekte pozna večinoma le iz knjig.

Kdor je sploh prikovan v svojem delu na svojo sobo, a rešuje vprašanje knjižnega jezika, tega socialnega občila, in to samo filološki, ne more biti merodajen (edino merodajen) za take probleme.

Vsaka primera šepa; to je res; a vendar radi rabimo primere, ker včasih bliskovito razjasnijo problem. Navesti hočem torej primero: Etnografi (narodopisci) opisujejo narodno nošo ter povedo, kakšna je ali je bila narodna noša etc. A kadar gre za to, ali naj se narodna noša ohrani ali ne in kako naj se ohrani, bodo narodopisci kot strogi znanstveniki imeli najmanj besede; odločevali bodo tu čisto drugi momenti, prav praktični razlogi cene, prikladnosti, uporabnosti i. t. d. Šele če je kdo iz teh ali drugih razlogov začutil potrebo, si omisliti narodno nošo, se bo lahko šel informirat k narodopiscem.

Slična avtoritativnost oziroma neavtoritativnost obeležuje v vprašanju knjižnega jezika strogo znanstveno filologijo.*) Filologi kot taki ne morejo biti edino kompetentni.

*) Pravim: slična, a ne povsem enaka. Zakaj jezik je vendarle bliže duhu, mišljenju, nego oprava.

Ako bi bila stvar zgolj filološki-znanstvena, bi se pač ob njej ne razvneli širši krogi — saj se ne razvneli n. pr. ob pisavi ‚vz‘ ali ‚z‘, na polji, na polju — in vendar je tudi dr. Breznik priznal, da se ta boj ne more več biti čisto znanstveno, ker se bje že petdeset let in so se duhovi razburili (pač ne samo radi dolgotrajnosti boja).

C.

Samo ‚l‘ bodi ‚u‘, a ostalo čisti knjižni jezik!

Potrebo enotnega knjižnega jezika (enotnega v govoru in pisavi) priznavajo seveda tudi tisti, ki zagovarjajo izgovor na ‚u‘; samo da mislijo: 1. Družiti v enoto nas mora baš ta izgovor; 2. v ostalih stvareh pa seveda tudi ne smemo v pestrobojne dialekte: Župančič je rekel („Zarja“, št. 422): „Ni smešen tisti, ki govori na v, pa izgovarja vse druge vokale in konzonante natančno kakor jih zahteva pismo in slovnica“.

Torej vse ostalo po „pismu in slovnici“, le ‚l‘-a ne! To je: samo pri ‚l‘-u nam je drugače čitati ali govoriti, nego se piše.

Sedaj pa poglejmo, kako bi se to izvrševalo (ne glede na to, da bi se vendarle zopet moralo čitati „po pismu“: presto^l, načē/nik i. t. d.).

Naš izgovor (čitanje, ortoepija) se krije z našo ortografijo; seveda, kolikor je to sploh mogoče in kolikor se organi kratkomalo fiziološko ne ustavljajo (n. pr. „ozko“ se brez sile ne more drugače reči, kakor: osko; „včera^j“ je ali: učera^j, ali: fčera^j; drugače ne gre, fiziološki ne). Župančič tudi za vse ostale slučaje pritrjuje pravilo: govori, kakor se piše; le pri l-u ne.

In res je v 99⁰/₁₀ vseh slučajev, kjer bi vobče mogel (a ne: moral) govor zastraniti od pisave, potreba ujemanja govora s pisavo brezdvomno in povsod priznana. Vsakdo priznava, da je vse samostalniške, pridevniške, zaimenske in glagolske oblike govoriti, kakor so pisane; n. pr.: z bratom, z brati, pri njem, z njim; delati — delat je razlikovati. Slično je pri glasoslovju; vsi smo za to, da se govori ‚o‘, ne ‚u‘ ali ‚oa‘ v besedah, kakor: Bog, voda; dalje: ena (ne: ana), lep (ne: lejp, lajp, ali liep), **dasi se ta ‚e‘ sliši le v veliki minoriteti slovenskih dialektov*** in torej po gori navedenih principih ni knjižen (a sprejet je, ker je neutralen); „nit“ ne: net; „sir“, ne: sr; „kruh“, ne: krh; „iščem“, ne: „išem“, dasi je ta ‚š‘ v prav mnogih dialektih; „polje“, ne: pole. „Konji“ je prav za prav „ko^{hi}“, a diskrepanca je nezatna, če kdo čita ‚nj‘ kot dva glasova. Poluglasnik v „rekel“, „osel“ i. t. d. se istotako ne razločuje od ‚e‘ tako znatno, da bi radi tega nastale javne burje, kakor so nastale radi ‚l‘.

*) In sicer baš v iztočni Štajerski, kjer ima tudi ‚l‘ zaslombo.

Velevažna činjenica je, da smo si vsi, ki se brigamo za pravopisne stvari, edini v tem: V 99% odgovarja brezdvomno izgovor knjižnega jezika pisani, oziroma tiskani besedi. Za teh 99% se da reči: Govori, kakor pišeš (in seveda tudi: Piši, kakor govoriš!)

Le pri 1% se ne ujemamo; oziroma v 1% se razločuje pisava od zahtevanega knjižnega izgovora; in sem spada baš zlogozatvorni ,l', ki ga narečja dajajo z ,u' ali ,a' ali ,o' (zlasti v glagolskih participih).

Sedaj si pa predstavljajmo človeka, ki začenja čitati (oziroma eventuelno knjižno govoriti); zavest ima, da se čita, kakor je tiskano; za 99% slučajev ima to zavest, in po pravici jo ima. Kdor pa v 99% čita oziroma govori tako, kakor je pisano, se bo v stotem slučaju težko odtrgal od črke in govoril drugače, nego je pisano. To je moč analogije 99% proti 1%. O tej moči „molče trobentajo“, t. j. nehote pričajo prostaki, ki radi izgovarjajo ,l', kadar čitajo iz knjig, pa tudi izobraženci v sličnih slučajih*). To je naravno. Primerjal bi ves položaj s slučajem vlaka, ki je zavezil po enem tiru, pa naj bi potem brž in nenadno skočil na drugi tir; to se ne zgodi brez škode, brez katastrofe.

Izgovor l= u (recimo) res ni dialekten, kolikor je dialektno le vse, kar ni v večini dialektov običajno. Ali samo objektivno znanstveno ni dialekten; subjektivno ali psihološki pa nam je izgovor na ,u' znak ali signal dialekta. To prihaja zlasti od tod, ker se pisava edino v tem slučaju razločuje od zahtevanega govora in je ta razlika prav močna in fiziološki ne nujno potrebna. Kaj je to, če se reče, „oško“ mesto ozko! To je majhna razlika, a vrhu tega fiziološki nujna! „Imu“ je od „imel“ mnogo znatneje različen in izgovarjava končnice z ,u' ni nujno potrebna; zakaj torej prav za prav tako močno zastranjevati? se vpraša — takorekoč — nezavedno duh.

To je psihološki tolmač, zakaj deluje izgovor ,l'-a kot ,u' subjektivno dialektno za publiko, najsi je sam na sebi (objektivno) dialekten ali ni.

Trditev, da izgovor ,l'= u ni dialekten, je filološka, a ni psihološka. Naš svet čuti ob tem izgovoru dialekt; to je pokazalo tudi gledališče**).

Sedaj pa lahko ponovim gornjo primero z vlakom: Z izgovorom na ,u' zavozim v svojem jezikovnem čutu v tir dialekta in se ločim od tira knjižnega jezika. Posledice se prikažejo brž: kdor je tako „zavozu“ v tir dialekta, bo vozil po njem dalje. Kako bo torej dalje govoril? Ne bo lahko govoril: „Udaru te bom tud jaz“, ampak bo rekel: „Udaru te bom tud jest“, t. j., ljudje, ki govore

*) Opetovano sem slišal ljudi raznih stanov, ki govore v navadnem življenju ,u', da čitajo ,l'.

**) Seveda je tu delovala poleg tega še posebje gori označena negotovost izgovaranja; bilo je čuti vse, le ,l' ne.

„udaru“ (mesto: udaril), govore tudi vse ostalo v dialektu in ne uresniči se to, kar pričakuje Župančič, češ: l = u, ostalo pa čisto „po pismu in po slovnici“.

Poslušal sem pred 2 letoma pri maturi neko kandidatino, ki je — v razliko od vseh svojih tovaršic — govorila ‚u‘ mesto ‚l‘; in kaj je bilo še opaziti? Govorila je tako-le: „K‘ se je to zgodilo“; „nouga“ = novega; „tretga so izvolil“, „odstopt“, „po smrt“. Tak sad je rodil oni ‚l‘ = u. Nekaj sličnega sem opazoval letos pri nekem osmošolcu. „Das ist der Fluch der bösen Tat, dass sie fortzeugend Böses muss gebären“.

Ne dvomim, da je sploh pod vplivom „udaru-jevskega“ gibanja v novejši dobi na vseh koncih pri nas zopet zavlada jezиковna anarhija in iz komaj dosežene edinosti prihajajo narečja na površje. V časopisih je čitati tožbe, da n. pr. mariborski dijaki govore le svoj dialekt; da je ljubljansko mladino komaj odvaditi največjih dialektnih posebnosti, to čutim najbolje kot ljubljanski učitelj. Žal, da tudi mnogi profesorji z *u*-jem vred govore vse ostalo povsem dialektno. V takih razmerah se ni čuditi, če so mi — jaz sem sedaj 3. leto na gimnaziji — pred 2 letoma sedmošolci pisali: *rekil*, *nesil*, *vidil*, a letos osmošolci: „stri“ (= stori) „smotr“. Kakšno slovenščino pa govore čisto zastopniki najbolj izobraženih stanov, to je treba le poslušati.

Priznavam, da nekateri kljubu ‚l‘-u govore ostale stvari precej pravilno (malokateri čisto pravilno); a to so izjeme, in sicer jih je najti le v jezиковno posebe naobraženih krogih; taki poedinci so s posebno silo zatrli moč gornje analogije, a taka sila ni vsakomur dana.

‚l‘ = u je torej signal dialektnega izgovarjanja sploh; in ker je to, ga odklanjamo. Odklanjamo ga torej radi posledic, radi njegovih škodljivih učinkov.

Čisti izgovor ‚l‘-a nas bo obratno držal v tiru knjižnega izgovarjanja tudi vseh ostalih glasov in oblik ter nas tako discipliniral v knjižnem jeziku.

Mogoče bo kdaj ta disciplina dovršila svojo nalogo in bodo izobraženi krogi bolj trdni v knjižnem jeziku, nego so sedaj. Takrat bi mogel ‚l‘ postati ‚u‘, a takrat bi bil po vsej priliki ‚l‘ že tako lastnost knjižnega izgovora, da bi imel brezdvomno svoje posestno stanje. (Prim. „Slov. Narod“, št. 240). —

Gori poudarjana analogija mora delovati tem bolj, ker je moderna kultura vsa silno tesno zvezana s papirjem in je v jeziku poleg prvotnega sluha dobil silno veljavo vid, t. j., besede se ne slišijo samo, ampak se tudi vidijo (pisane in tiskane). Z močjo tiska je omočnel v jeziku vid. Črka je dobila moč na glas.

Nasprotniki ‚l‘-a čutijo to moč tiska (črke). Zato uvažujejo mestoma celo misel, naj bi se izpremenila naša ortografija, t. j., naj bi se ne pisal več ‚l‘, ampak (recimo) ‚u‘.

Ni dvomno, da bi se s tem zmanjšala nevarnost dialektiziranja našega knjižnega izgovarjanja vobče. Naša ortografija bi postala bolj

fonetična in bi se v točki ,l'-a približala srbohrvatskemu stališču*). Slovenski učenec bi se potem učil čitati in govoriti „biu“ tako lahko, kakor Srbohrvat „bio“.

Proti gornjim izvajanjem o razliki med pisavo in izgovorom bi morda kdo ponovno stavil zgled Francozov ali Angležev, ki glas ločijo od črke. Na to je odgovoriti: Ti narodi morajo glas od črke ločiti pri vsaki besedi in skoro pri vsaki obliki; vajeni so torej tega razločevanja, oziroma: začnejo že kar čitati v četu neodvisnosti od črk. Slovenec pa, ker je razlika močna in nenujna le v 1%, tega ni vaje in bi se moral šele čisto posebe učiti. Nadalje pa sigurno za ekonomijo duševnega dela francosko-angleške razmere niso koristne, dasi se seveda ta nedostatek v celoti izgubi. Tudi imata ta dva naroda star, že davno ustaljen knjižni jezik, dočim je naš še mlad. Končno je važno, da smo mi ob mejah v borbi in da pouka svojega jezika ne smemo preveč otežaviti — a pouk se vrši naravno ob knjigah — in učiti se moramo že v ljudskih šolah še drugega jezika**).

Učiteljem, ljudskim in srednješolskim se je v polemiki očitala lenoba in komoditeta, češ, samo radi tega uče v šoli izgovarjati čisti ,l'. Kaj takega more očitati le kdo, ki ni nikdar bil šolnik. Vsak šolnik ve, kako težko je v naših razmerah priučiti mladino vsaj glasovno in oblikovno pravičnega jezika. Ako nam mladina zaide zopet na stran dialektov — in to bo, če uvedemo ,l' = u —, razpademo zopet v komade in kaj bo potem naša — znanost in umetnost?

Kaj, če bi se domislili danjkovci ali gutsmanovci tudi svojih dialektov?

Naša šola mora gojiti v knjižnem jeziku tem strožjo disciplino in odvracati tem bolj vsako ogroževanje enotnosti, čim manj se še naša rodbinska disciplina briga za to, čim manj gledajo celo v najboljših mestnih krogih na to, da bi jim otroci govorili nedialektno.

Kdor obžaluje, da „mirno trpimo celo pri inteligentih najhujše napake v slovenskem jeziku“ (Župančič v „Zarji“ št. 420), a obenem propagira izgovor na ,u', dela faktično sam proti svojim lastnim intencijam; kriv je „contradictionis in adiecto“, ker za svoje namene ne voli pravih sredstev. —

„Priznavamo, da bi bil ,l' najboljši, ko bi ga mogli uveljaviti“, mi je rekel prof. dr. Pečjak, „a proti temu je vse naše nag-njenje“***).

*) Teško bi bilo najbrž izvesti tako pravopisno reformo, a če bi je kdo izvedel, naj jo izvede tako, da bo pomembna za daljno bodočnost in ne bo krila v sebi (kakor kaka avtonomna Albanija) kali za bodoče spore; t. j., naj se piše in govori: bio, delao — toda kaj bo z „vo/kom“?

**) Ne smemo pri vsem tem misliti le na Ljubljano. Koroški učitelj mi je letos rekel: „Mi Korošci se moramo slovenščine učiti ravno tako kakor hrvaščine“. Tu pomaga le železna disciplina knjige in — ,l'-a, pa ne dvomljive finese l — v — u.

***) Župančič: „Nezavedna praksa se na vse kripilje upira izgovarjavi na l.“

Tako nagnjenje je seveda v vseh prostakih, ki so več ali manj nepismeni, a more biti tudi v izobrazenih, ki govore več ali manj — dialekt, in končno začuti vsled zmešnjav, ki jih povzročajo naše debate, tudi kdo drug tak „nagon“, dokler le govori in ne čita. Naravno. A pri vsakem „naravnem“ nagonu se je vprašati, je li v vseh pojavih in absolutno dober ali škodljiv; če je škoda, ki naraste, ako pustimo prirodnim nagonom svobodno pot, prevelika, jih bomo omejevali, krotili. To velja prav za vse nagone, za vsa nagnjenja; to mora priznati vsakdo, ki ne smatra prirodnega stanja, podobnega živalskemu, vzornim.

Takega prirodnega nagnjenja torej kulturni človek tudi v jeziku ne bo mogel uvaževati, ako to nagnjenje prinese knjižnemu jeziku vobče škodo.

Obratno: borba proti prirodnim nagonom, njih omejevanje in urejevanje je najboljša šola in disciplina volje ter s tem vzgoja prave kulturnosti. V tem smislu ima tudi priučenje knjižnega jezika, ki ni čist dialekt, splošno formalno-vzgojno vrednost (vrednost, ki jo po pravici cenimo n. pr. tudi pri pouku latinskega jezika; disciplinira se nam namreč pri tem ne le razum, ampak ob premagovanju težav tudi volja). Človek dobiva jezik v svojo oblast, ni le sluga jezika, ki se vrti — tako rekoč — sam ob sebi. Vso svojo nedisciplinovanost kažemo, če se ne navadimo ali ne moremo navaditi knjižnega govora in izgovora. Nagibljemo h komodnosti, zato govorimo dialekt, ki nam visi na jeziku kot pasivno prisvojeno blago. Šlendrijan ljubimo; učiti se ne maramo. Šola bi tega ne smela podpirati: buditi bi morala trudoljubivost, šola ne bodi le prijetnost, ampak tudi dolžnost. Poznati moramo ne le sladkost sedanjosti, ampak tudi težo napredka v prihodnost.

Marsikdo bi rekel, da bi se ona disciplina kazala baš v tem, da bi kljub „l=u“ ne dialektizirali knjižnega jezika, t. j., govorili sicer „l=u“, a v ostalih točkah govorili po „slovnici in pismu“. Priznavam, da bi formalno tudi to bila neka disciplina, a pri tej formalni disciplini bi nastala gori označena velika nevarnost materialne (stvarne) škode: ker je pač 1% proti 99% preslab.

Najtrdnješa opora, ki se je drže nasprotniki „l-a“, je veliko število dialektov, kjer se govori „l=u“, oziroma nedialektnost tega izgovora. Toda kam nas spravi tako utemeljevanje, razvidimo (poleg gori omenjenega „č“) iz vprašanja tujk. Imamo neke tujke sigurno malone v vseh dialektih in vendar smo jih izločili*). Obratno pa pišejo Srbi, ki imajo posebno „čist narodni govor“, vse turške tujke in tudi nemške, n. pr. „kelner“.

*) „Falim“ v dveh pomenih (morda dvojnega izvora?), „fest“ = jak, vrl i. t. d., pač tudi novejša „zug“ = vlak i. t. d.

D.

Naš knjižni izgovor in drugi Slovani.

To točko bi nekateri gospodje postavili z dnevnega reda, češ, jezik je za nas in za nikogar drugega, „jezik imamo zase, ne za druge“ („Zarja“, št. 410).

To je pač lepa beseda, a le beseda. V življenju se ne obnese.

Poedinec ima jezik, da govori z drugimi; drugače bi jezik sploh ne nastal. Narod ima jezik — to je res —, da občujejo njega člani med seboj; a noben narod dandanes ne živi sam in ne more živeti; „splendidna izolacija“ je v današnji dobi prometa ne le nemogoča, ampak tudi celo opasna. Faktično seve jeziki celo vplivajo drug na drugega, leksikalno in slovniški; pač niso „zase“ in tudi naš jezik ni bil „zase“.

Zares govorimo dandanes slovenski 1. Slovenci med seboj; 2. z drugimi Slovani, zlasti s Srbohrvati in Čehi.

Čim bolje služi značaj našega jezika tema dvema svrhama, tem boljši je.

Kolikor pa se tiče gornje vprašanje posebe ,l'-a, je čitati n. pr. taka-le izvajanja: „Da nas Čehi, kjer se res izgovarja byl, šel (a njihov l je bolj trd nego naš) in pa tisti Hrvatje, ki so čakavci (v Primorju) in kajkavci laže razumejo (ako govorimo ,l'), o tem ne dvomim“ („Zarja“, št. 410); a dodaja se, da smo večini Slovanov (Rusom, Poljakom, Srbohrvatom) bliže, ako govorimo ,l'.

Taka izvajanja se morajo kritično premotriti.

Prvič: Kakor v drugih naših slovanskih vprašanjih, tako tudi v tem ne smemo vseh Slovanov imenovati v eni sapi. Očitno je namreč, da imamo dosle najmanj zvez baš s tistimi Slovani, ki govorijo l, t. j., s Poljaki in Rusi, a največ s tistimi, kjer bi nam po gornjem priznanju ,l' dobro došel, t. j., s Hrvati (kajkavsko-čakavskimi) in s Čehi. Na drugi strani pa čisti ,l' ne more našega jezika niti onim Slovanom delati manj umljivega, ki govorijo v izvestnih slučajih ,l'; zakaj v izpremembah po številu in spolu govore iste besede tudi oni s čistim ,l', in kar je glavno, pišejo ga vedno in pisana beseda je modernemu čitajočemu človeku močno pred očmi. Tem-le zadnjim Slovanom se torej čisti ,l' more kdaj zdeti čuden, a ne povzroča neumljivosti.

Sploh se Slovani dandanes še bolj poznamo po tisku nego po občevanju in se vsled tega pri slučajnih sestankih razumemo tem bolj, čim bolj se držimo knjižnih oblik in glasov.

Glavno pa je to-le: ,l' sam na sebi ne bi niti na eno niti na drugo stran deloval presilno, a gori navedene posledice ,u'-jevskega izgovora so usodne — tisti obči dialektni tir, ki mu je „l=u“ signal in ki zabriše vso prvotno slovanskost besedi.

Govori samo Hrvat-Srbu, ki nam je najbliže, ljubljanski ali kranjski dialekt, pa je vez umevanja brž pretrgana! Ljubljanski

gospodje, ki govore dosledno l=u in vsled tega tudi vse ostalo po dialektu, so bili slovanskim gostom opetovano kratkomalo neumljivi. To ni fantazija; to sem mnogo — mnogokrat sam doživel in pri tem čul obenem izjavo: „Vas pa razumemo dobro“. (Tudi v Pragi se mi je letos reklo slično). Naravno. Isto bi lahko trdili tudi o skrajnjih slovenskih dialektih.

Naš knjižni izgovor sploh je, kakor prav za prav vsak knjižni jezik, napram dialektom konservativen, t. j., čuva starejše stanje glasov in oblik; čim dalje pa gremo nazaj, tem bliže si je glasovno stanje slovanskih jezikov. Posebe n. pr. je vokalizacija knjižnega našega jezika mnogo bliže polni vokalizaciji hrvatsko-srbskega jezika nego vokalizacija naših dialektov, ki imajo mnogo sekundarnih pojavov*).

Ozira na druge Slovane nam je dandanes tem bolj treba, čim živahnejše in češče postajajo naše medsebojne zveze.

Ti „oziri“ pa so v smislu gornjih izvajanj identični s poknjiženjem našega izgovora. Opetovano moremo čuti izjave Hrvatov, češ, kako se je slovenski knjižni jezik izza časov „Novic“ hrvatskemu „približal“. (To bo umeti v smislu jezikovnega zaklada in tudi govorjenja „po pismu“). Najdrastičneje pa je to povedal tisti gorenski voznik, ki je rekel Hrvat: „Ahá, v Zagrebu tako govore, kakor v Ljubljani pišejo“.

Take konkretne činjenice govore jasneje nego kake teoretične razlage o sorodnosti poedinih glasov i. t. d.

Morda bi končno kdo rekel: „Takah ozirov na bratske jezike pa drugi Slovani nimajo; n. pr. Rusi ne bodo svojega izgovora izpreminjali radi Slovencev? To je res; ali — Rusi so Rusi! Velik narod, ki se mu ni treba naslanjati na Slovence i. t. d.

E.

„Tuji“ l.

Proti pravkar označenemu v vprašanih knjižnega jezika absolutno najnujnejemu stališču se navaja nekaj razlogov teoretično-idealne vrednosti.

Tako se „l'-u očita, da je tuj, nemški.

Jasno je, da tak faktor ne more mnogo opraviti proti praktično-tehničnim razlogom.

Ali je „l“ tuj ali ne, o tem si ne belijo glave tisti, ki ga čitajo, pa tudi ne pripadniki dialektov, ki ga govore v nekih slučajih. Zavesti o tujstvu tega glasu ni; zato bi to subjektivno nikomur ne nagajalo.

* L. 1811. je (po „Vedi“ 1911, str. 322) dejal Vodnik, da je naš dialekt na Kranjskem, Koroškem, Goriškem in Tržaškem drugi polovici Ilirije umljivejši, „ako se čita v pisavi, nego če se sliši v navadnem življenju govoriti“. — Appentini (v Dubrovniku) pa 1806: „Omnes (sc. Slavi) loquentem Dalmatiam me ipso teste intelligunt. Atque hoc imprimis contingit, quod non decurtatas Dalmatae vel contractas uti aliarum dialectorum homines, sed totas integrasque voces enunciant!“

Če so že poedine besede-tujke v jeziku manj pomemben pojav, bi bili poedini tuji glasovi za jezik še brezpomembnejši.

Stvarno (objektivno) pa nadalje dosle še pač ni niti dokazano, da bi bil čisti glas ,l' res tuj. Zakaj nahaja se v dialektih, ki se jih razmeroma niso močno taknili tuji vplivi. Bolj nego čisto ob nemški meji pri Radgoni je ohranjen v smeri proti Hrvatski in končno pri glagolih odločno med Kajkavci na Hrvatskem. Značilno je, da imajo v mojem rojstnem narečju baš tujke iz nemščine ,u' namesto ,l'; tako: žmôc = žmauc = Schmalz; žôba = Salbe i. t. d.

Pa vsako tako dokazovanje je malenkostno. Ali bodo morda Čehi zavrgli svoj ,l', zato, ker je baje nemški? In najsi so tudi kdaj Husa bolela ušesa radi ,l'-a!

Naša narodna noša je tudi „švabska“; pa kdo bo začel radi tega proti njej agitirati? Praktičnost in cenenost sta pač premagali moment domačnosti. Življenje široko ni sentimentalno. Gotovo pa bi narodna noša imela za ves pojav naroda čisto drug pomen nego — ,l'.

F.

Demokratsko stališče proti ,l'-u.

Proti praktičnemu naziranju o knjižnih jezikih pa se navajajo nadalje verzi in gesla, kakor: „Kar mat' me učila“ i. t. d., „Iz naroda za narod“ i. t. d. ter se naglašaja potreba demokratskega mišljenja ,l' da je dekadentski. „Vox populi vox dei“.

„Demokratizem“ je beseda tako širokega obsega, da se da zlorabljati. Brez podrobnejšega pojasnila postane lahko prazen „Schlager“.

Korak od čistega ,l'-a k ,u'-ju je baje toliko kakor povratek à la nature.

Na druge strani prirode (ne na jezik) je mislil Rousseau, ko je izrekel nauk, ki časti edinole prirodo in vidi v vsaki izpremibi prirode nje oškodbo in greh, a nauk sam je imel tudi za jezik posledice.

Po tem nauku je človeška priroda nekaj svetega, nedotakljivega; edino, kar naj stori učitelj-vzgojitelj-razvijatelj, je, da naj ničesar ne stori, t. j., da naj ne moti prirode.

Nauk je lep in je rodil bogate sadove, a povsem ni obveljal in ni mogel obveljati. „Umetnost“ (kultura) se je povsod razvila iz nature in jo popolnjevala.

Tako je naravno tudi v jeziku.

Kdor bi hotel v jeziku tako absolutno respektirati „prirodo“ ter govoriti le, „wie ihm der Schnabel gewachsen“, bi moral dosledno izvajati še posledice na raznih drugih straneh „prirode“. Videti bi moral v poprečnosti narodne poezije in glasbe absolutni višek umetnosti, a umetno pesniško ustvarjanje bi moral zavreči. Videti bi moral v praznovrstvu prirodnega t. j. najpreprostejšega človeka višek človeške filozofije, v mazaštvu višek medicinstva.

Ako pa prostak v vseh teh ozirih ni absolutna dovršenost, ali bomo potem še njegov govor smatrali za najpopolnejše izrazilo v vsakem oziru in za svet, nedotakljiv faktor? Otrok in prostak sta kakor v drugih ozirih tako tudi v jezikovnem oziru kljubu poedinim prednostim v celoti vendar — nepopolnost.

Kdor hoče ostati večno pri govoru prostaka, naj ostane tudi „pri kresalu in žveplenkah, pri slamnatih bajtah in obzidanih mestih“.

Naj me nikdo tu ne dolži nedemokratstva! Pravi demokrat pač stopi na stališče ljudstva, a ne obstoji in ne ostane na njem trajno. Smel bi ostati na njem, ako bi bilo res, da je preprosti človek in edinole preprosti človek (in sicer ves, kakršen je), že obenem tudi ideal človeka. Ker pa to ni res, je zapeljivec ali demagog ali zaslepljenec tisti, ki misli, da je demokratizem kratkoročno le oboževanje preprostega človeka, a ne njegov razvoj. Pravi demokrat je tak delavec kakor učitelj. Učitelj pač mora izhajati z vsakokratnega stališča svojega gojenca, a ne sme ga pustiti tam, ampak ga mora razviti in više dvigniti v umevanju in znanju. Pravi demokrat „ne tuli s tistimi, ki tulijo“, ampak jih hoče naučiti — peti.

Otroka hoče odgoja — izpremeniti, naturo mu kultivirati. Ali je ta želja morda znak preziranja, zaničevanja? Ne, obratno! Kdor otroka ljubi, ga bo opazoval in baš izpreminjal po potrebi življenja, t. j. vzgajal. Enako kakor z otrokom, je s preprostim človekom.

Preprosti narod ne vidi v tem nič nedopustnega niti nič posebnega, ako izobraženec govori drugače nego prostak; to se mu zdi samo ob sebi umljivo, da učitelj ali župnik ne nosita breguš ali irhastih hlač. Da, smejali bi se, ko bi učitelj ali duhovnik hotela kazati svoj „demokratizem“ z — gnojnimi hlačami in s prostaškimi kletvami, ki so med narodom običajne: kakor se smejejo otroci, če jim začne učitelj govoriti v dialektu, kakor je sploh dialekt na javnih mestih za — burke.

Sploh priroda sama ni nič statarnega, ampak se razvija; dinamika je. Iz nepopolnosti človeške prirode izvira potreba razvoja kakor v ostalih ozirih tako tudi v jeziku.

To potrebo pa kažejo posebe še drugi razlogi, ki izvirajo iz socialnosti življenja. Kdor bi otroka ali prostaka zadrževal pri njegovem govoru, bi mu omejil socialno okretnost in uporabnost ter bi ga tako oškodoval. Narečje je pač individualni jezik, knjižni jezik pa je socialno sredstvo (občilo), ki ima tem večjo vrednost, čim dalje spravi vsakega in vse. O potrebi takega jezika za izobražene kroge sploh ne dvomi lahko kdo*).

Pri vseh kulturnih narodih se razločuje troje govorov: 1. Narečja, kakor jih govore vsi nepismeni ljudje, a tudi šolani ljudje pre-

*) Več o tem v članku „Narečje in knjižni jezik v šoli“ (Pedag. Letopis X., 1910).

prostih, zlasti kmetskih slojev v vsakdanjem življenju; 2. izobraženi govor, kakor ga govore izobraženi ljudje, zlasti izobraženi mestni sloji v navadnem privatnem občevanju; t. j., konverzacijski govor, lahkotni, neprisiljeni in salonski govor;*) 3. šolski in gledališki govor, čisti, pravi „knjižni“ jezik z absolutno svojo pravilnostjo. Razmerje med temi 3 govori je to-le: Narečje je priroda, kakor se je razvila sama od sebe. Knjižni jezik je umetnost, kakor se je razvila iz prirode pod vplivom misli in premisleka. Konverzacijski govor je rezultat ali učinek onih dveh činiteljev, ki sta v neki plemeniti borbi med seboj**).

Marsikdo bi rekel: „Dobro, v rovtah ne ostanemo, samo tistega „čisto pravilnega, afektiranega“ jezika nam ni treba; govorimo lepo neprisiljeno svoj konverzacijski govor, tvojo številko 2.“ Na to je odgovoriti, da se ta konverzacijski govor more uveljaviti le tam, kjer je že oni čisto pravilni šolski in gledališki jezik; saj je produkt baš njega in narečij. Treba je zato, na primernem mestu, t. j. v šoli z vso strogostjo gojiti in zahtevati čisti knjižni jezik in od tega ne popuščati; treba nam je staviti visoke, a dosežne cilje, ako hočemo doseči vsaj nekaj (konverzacijski govor). Vsako popuščanje nas spravi na strmino, po kateri pridemo v narečje. Taka strogost je tem potrebnejša pri nas, ko zares vidimo vsak dan, kakó malo ljudi takozvanih izobraženih krogov vobče govori „konverzacijski govor“. —

Sploh pa naš slovenski „konverzacijski ton“ ne bo mogel biti daleč od čistega knjižnega jezika; to sledi iz značaja našega knjižnega jezika samega, kakor smo poudarjali že gori. Vendar je umljivo, če nahajamo manj ljudi, ki tudi v navadnem govoru govore „l“.

* * *

Kot pravi demokrat pravim sledeče:

Prostak niti ne pričakuje, da bi se vsakdo moral ravnati po njegovem izgovoru, kamo-li da bi to zahteval. Vse to so bolj romantične fantazije tistih, ki iz neke sanjave daljave gledajo na narod kot svoj objekt ali v svoj vir.

Prostak pa bi bil često naravnost oškodovan, ako bi ga večno držali v njegovem stanju.

Pravi demokrat ne ljubi samo, ampak tudi uči.

Na vprašanje: „Ali spoštujete sebe in svoje bistvo, ali se, jara gospoda, sramujete svojega izvora?“ odgovarjam: „Dà, spoštujemo svoje bistvo in ne sramujemo se svojega izvora; nikakor ne; a to

*) Prim. Ciceronov jezik v njegovih Pismih. Kvintilijan opušča, občujoč s prijatelji, svoj govorniški jezik.

**) Tako je pač pri vseh kulturnih narodih. Župančič pa pravi: „Eden jezik je, po duhu eden, in če bi tudi bilo pri Nemcih drugače — ali ne bi tukaj krenili svojo pot?“ Da, duh vseh treh „jezikov“ je že eden, ali glasovi ne!

vemo, da nismo več majčini sinki na domači trati, marveč smo se izpremenili po letih, po opravi, po mišljenju in čuvstovanju in po — govoru. Mater svojo pa imamo kljubu temu radi in ji pomagamo“.

Tudi historizem in vera v ljubljene avtoritete nas ne sme strašiti na potu razvoja.

„Resnim in častitljivim miselcem (naše preteklosti) priznavamo s slavnostnimi govori, spomenicami in spomeniki njih pomen; kadar pa gre za to, da delamo v njih smislu in duhu, da izrabimo praktično njihovo duševno delo, pometamo njih res životvorne ideje brez pomisleka med staro šaro. Mi narod s tako pičlimi tradicijami . . . res prav nam je treba uganjati tak futurizem, ki pa je, kakor kaže ves razvoj našega govora, prav za prav nazadnjaštvo“. Priznavamo njih pomen za njih dobo, cenimo torej njih zasluge, a iz tega ne sledi, da bi mi dandanes morali vse delati, kakor so delali oni, in živeti, kakor so živeli oni. Ne identificiramo se s Slovenci 16. in 18. stoletja, a radi jih imamo.

G.

Knjižni jezik in umetnost.

Končno ogrožava baje čisti ,l' našo umetnost.

Reklo se je to o gledališki umetnosti in o pesništvu (beletristiki)*.

Otežujemo baje igralcem igro, češ, ako govore ,l', se ne morejo tako naravno podati, kakor bi se sicer.

Izgovor z ,l'-om pa moti baje tudi naše pisatelje, ki pišejo „za uho, ne za oko“ . . . „Vsak količkaj karakterističen izraz, ki ga vzvišeni literarni jezik ne pozna, je (pisatelju) z izgovarjanjem na ,l' za-branjen“. Trebalo bi „barvastih besed“ in „karakterističnosti jezika“ („Zarja“, 422).

Kar se tiče gledališča, je stvar taka: V narodnih igrah naj se igra v dialektu, kolikor je mogoče**); in takrat lahko pridejo „individualitete“ na dan. V salonu pa nikjer na božjem svetu ni takih „individualitet“, marveč so ljudje, oblečeni drugače, izobraženi drugače, in vzporedno s tem govore drugače. Če je igralec gori označena „individualiteta“, se bo za salon v vsakem oziru, ne samo v jeziku moral malo izpremeniti. In baš po meri take njegove izpremenljivosti bomo sodili njegove igralske zmožnosti. Kar je v vsakdanjem življenju

*) Glede petja je pač reči, da je vse naše dosedanje umetno petje uravnano po ,l'-u. Ali z izpremembo izgovora ne bi motili obstoječih kompozicij? Pri petju je človek čisto posebno odvisen od „papierja“.

***) Seveda se vpraša: V katerem dialektu? Za razne lokalizacije bi bilo treba raznih dialektov. Kdo se jih bo pa hotel učiti in kdo se jih bo mogel naučiti? Le mislimo si štajerskega Slovenca ali Hrvata ali Čeha, ki naj se nauči par slovenskih — dialektov! Kdo bo mu plačal trud? Nemški igralci velikih gledališč so se baje hodili učiti dialektov; uverjen pa sem, da se je Dunajčan slabo ad hoc naučil tirolščine! Torej dialekt sploh, v Ljubljani nekaj kranjski!

dobro ali mogoče, ne gre v salonu in pri avdijenci. „Govor s svojo čistočo bodi v skladu s celotno pojavo človeka“.

Kar se tiče beletristike, bi se pa bilo vprašati, kaj imajo „barvaste“ in „karakteristične“ besede opraviti z izgovorom na ,l'. Besede so lahko „barvaste“ ali ne, najsi se govori ,l' ali ,u' — zlasti če pisatelj itak piše za uho.

Nadejam se, da avtor „barvastih“ besed ni mislil samo na „krepke“ izraze. Saj vendar naša književnost ne more ostati ali biti trajno in vedno na tej stopnji.

Morda pa tiči za tem razlogom, ki se tiče beletristike, nevedoma priznanje, da se človek ne more v vsakem oziru, torej tudi ne v jezikovnem zakladu kretati po dialektu in njegovih „krepkih“ izrazih, ako govori ,l'. To bi bilo potrdilo moje gori izrečene trditve o ,l'-u kot signalu za tir knjižnega jezika, a o izgovoru na ,u' kot signalu za tir dialektov.

Da pa je sploh mogoče, si v dobi svojega razvoja prisvojiti drug dialekt kot književni jezik, in sicer ne le po njegovih vnanjih posebnostih, ampak tudi po njegovi notranji moči, to nam kaže vsakdanje življenje. Vsi severnonemški pisatelji so temu priča; liriki celo, kakor je n. pr. Liliencron.

Tudi umetnik se je učil jezika; prav vsak; in mnogi dobri umetniki so se ga učili mnogo*).

Gogolj je klasičen velikoruski pisatelj, dasi je bil rodom Malorus. In Kollár pa Šafařík, rojena med Slovaki, sta pisala češki. Hrvatski kajkavci pišejo književno štokavščino. V besednem zakladu je treba Štajercu precej presedlati, če hoče pisati današnjo knjižno slovenščino, a ni dvoma, da kmalu ne razume samo n. pr. kranjske besede „poreden“, „čeden“, „baraba“, ampak tudi čuti njih notranjo silo. Kako pa naj potem našim pisateljem jemlje individualno moč en edin zlog?

Izgovor ,l' ali ,u' ima važnost za formalno pravilnost vsega jezika, ne pa za njega duha. Saj duh jezika ni en glas, marveč je posebno skladanje značilnih besed v zveze in stavke. „Če izgovarja kdo „po/n“, zaradi tega mu še ne bomo očitali „da ne govori v duhu slovenskega jezika“ („Slov. Narod“, št. 240). Da le zajema iz „bujne struje narodne govornice“ s pridom fraze in njih vezanje!

Še manj pa more ,l' uničiti umetnika, če je res umetnik. Če niso umetniki, jim tudi „prirodni“ ,u' ne bo pomagal. Tudi če se govori ,u', bodo „iz bedastih ust zveneli vsi ,u'-ji bedasto in prazno, izobraženim ustom pa bo tvorila besede ideja in zvočne in gibke se bodo prožile raz jezik“. To trditev, ki jo mi izrekamo o ,u', je izrekel Župančič o ,l' in s tem je sam obrezkrepil svojo misel, da bi ,l' mogel škodovati umetnosti.

*) Tudi pri narodih, kjer je jezik silno „naroden“, kakor n. pr. srbohrvatski. Končno je tudi tak jezik doma le v enem kraju; drugje se ga morajo učiti.

Sploh pa knjižni jezik ni samo zaradi beletristike. Beletristika je le ena stran narodnega življenja.

Pri knjižnem jeziku je interesirana vsa kultura, duševna in gošpodarska. Zato gre v tem vprašanju glas vsem kulturnim delavcem, ne samo pisateljem.

To je tem bolj treba poudariti, ker beletristika često izgubi pri nas vse stike z ostalimi stranmi narodnega življenja in s tem z njega celoto.

Lahko pa je mogoče, da se poezija in ostala kultura kdaj naspotujeta, ker zreta svet z različnimi očmi. O Ruskinu se poroča, kako zelo je črtil angleško industrijo, ker mu je vzela — pokrajino. Rajši je baje tiskane pole svojih knjig sam vlačil v mesto, nego da bi jih izročil železnici, tej škodljivki pokrajinskega miru in čistoče. Prim. tudi gorsko romantiko in skrb za promet tujcev!

To je mogoče tudi v jezikovnih vprašanjih; zakaj umetnost rada individualizira, knjižni jezik kot tak pa socializira. Zlasti današnja umetnost je individualistična in po duhu mora biti.

Po jeziku (po njegovem razvoju) je nam Slovencem kakor Slovanom sploh treba še vedno koncentracije. Razcepkanost in anarhija je naša stara lastnost, ki se je pokazala kakor v političnem, tako tudi v jezikovnem oziru le škodljivo. To mora naša umetnost upoštevati*).

Konec.

1. Dialektu in dialektom vsa čast, kolikor so znak konkretnega življenja. Znanost jih raziskuje in umetnost črpa iz njih duha. —

2. Knjižni jezik ima običajno svoj posebni nastanek, vsekakor pa svoj posebni pomen, ki sega daleč preko dialekta. —

3. Vprašanje elovanja ni „zgolj zadeva kaprice, marveč za tem vprašanjem tiči drug, globlji pomen“. —

4. Poleg drugega zavaja namreč ‚l‘=u v dialektiziranje in s tem ruši slovensko celokupnost. —

5. ‚l‘=u pa iz istega vzroka moti tudi naše odnošaje do drugih Slovanov, zlasti Srbohrvatov in Čehov.

Vara se, kdor misli, da nas ‚l‘=u bliža Srbohrvatom.

V znaku napredka in posebe Jugoslovanstva pravim: V šoli in v gledališču naj Slovenec čuje „svoj jezik čist in nepokvarjen, prost vseh tistih primesi in potvar, ki mu bijejo v vsakdanjem življenju na uho“ (Župančič).

Dr. Fr. Ilešič.

*) Nekdo je po Župančičevem predavanju v vsej resnobi baje rekel: „Prav za prav piše pravo slovenščino le Boltatov Pepe, samo toliko tujk bi ne smel rabiti“.

Seznamek knjižne zaloge

„Matica Slovenske“ in kupne cene posameznim iztisom.

a) Knjige:

1. <i>Pleteršnik</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1876 . . .	1	K	—	v.
2. <i>dr. J. Bleiweis</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1877 . . .	1	„	—	„
3. <i>dr. J. Bleiweis</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1878. III. in IV. del	—	„	50	„
4. <i>dr. J. Bleiweis</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1880 . . .	1	„	—	„
5. <i>dr. J. Bleiweis vitez Trsteniški</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1881	1	„	—	„
6. <i>A. Bartel</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1891	1	„	50	„
7. <i>E. Lah</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1899	—	„	60	„
8. <i>E. Lah</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1900	—	„	60	„
9. <i>E. Lah</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1901	—	„	60	„
10. <i>E. Lah</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1902	—	„	60	„
11. <i>E. Lah</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1903	—	„	60	„
12. <i>E. Lah</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1904	—	„	60	„
13. <i>E. Lah</i> : Letopis »Slovenske Matice« za l. 1905	—	„	70	„
14. Letopis »Slovenske Matice« za l. 1910	1	„	—	„
15. Letopis »Slovenske Matice« za l. 1911	—	„	60	„
16. <i>L. Pintar</i> : Zbornik »Slovenske Matice« I. zvezek, 1899	1	„	60	„
17. <i>L. Pintar</i> : Zbornik »Slovenske Matice« II. zvezek, 1900	1	„	60	„
18. <i>L. Pintar</i> : Zbornik »Slovenske Matice« III. zvezek, 1901	1	„	50	„
19. <i>L. Pintar</i> : Zbornik »Slovenske Matice« IV. zvezek, 1902	1	„	60	„
20. <i>L. Pintar</i> : Zbornik »Slovenske Matice« V. zvezek, 1903	1	„	60	„
21. <i>L. Pintar</i> : Zbornik »Slovenske Matice« VI. zvezek, 1904	1	„	60	„
22. <i>L. Pintar</i> : Zbornik »Slovenske Matice« VII. zvezek, 1905	1	„	60	„
23. <i>dr. Fr. Ilešič</i> : Trubarjev Zbornik. X. zvezek, vezan, 1908	4	„	—	„
24. <i>dr. Jos. Tomišek</i> : Bleiweisov Zbornik, XI. zvezek, 1909	4	„	—	„
25. <i>dr. B. Vošnjak</i> : Ustava in uprava ilirskih dežel. XII. zvez. zbornika. 1910	4	„	—	„
26. <i>dr. Fr. Ilešič</i> : Zbornik, XIII. zvezek, 1911	2	„	50	„
27. <i>Erben-Rebec</i> : Vojvodstvo Koroško. 1866	—	„	40	„
28. <i>Rossmassler-Tušek</i> : Štirje letni časi. 1867	—	„	80	„
29. <i>Felloecker-Erjavec</i> : Rudninoslovje. 1867	—	„	80	„
30. <i>J. Vesel-Koseski</i> : Raznim delom dodatek. 1879	—	„	40	„
31. <i>V. Urbas</i> : dr. E. H. Costa. 1877	—	„	80	„
32. <i>M. Cigale</i> : Znanstvena terminologija. 1880	1	„	—	„
33. <i>J. Šuman</i> : Slov. slovnica po Miklošičevi primerjalni. 1882	2	„	—	„
34. <i>I. Vrhovec</i> : Zgodovina Novega mesta. 1891	1	„	60	„
35. <i>S. Rutar</i> : Beneška Slovenija. 1899	1	„	40	„
36. <i>Fr. Orožen</i> : Vojvodina Kranjska. I. zvezek. 1901	2	„	—	„
37. <i>Fr. Orožen</i> : Vojvodina Kranjska. II. zvezek. 1902	1	„	20	„

38.	<i>Ferd. Seidl</i> : Kamniške planine. II. del	2	K — v.
39.	<i>Anton Bezenšek</i> : Slovenska stenografija. 1893	2	" — "
40.	<i>dr. K. Glaser</i> : Zgodovina slov. slovstva. III. del. I. zvez. 1896	1	" 20 "
41.	<i>dr. M. Potočnik</i> : Koroška. I. del. 1909	2	" 40 "
42.	<i>dr. M. Potočnik</i> : Koroška. II. del. 1910	2	" 40 "
	<i>dr. K. Štrekelj</i> : Slovenske narodne pesmi:		
43.	I. zvezek. 1. snopič. 1895	1	" 20 "
44.	I. zvezek. 2. snopič. 1896	1	" 20 "
45.	II. zvezek. 5. snopič. 1900	2	" — "
46.	II. zvezek. 6. snopič. 1901	2	" — "
47.	II. zvezek. 7. snopič. 1903	2	" — "
48.	III. zvezek. 8. snopič. 1904	1	" 30 "
49.	III. zvezek. 9. snopič. 1905	1	" 40 "
50.	III. zvezek. 12. snopič. 1908	1	" — "
51.	IV. zvezek. 13. snopič. 1909	1	" 50 "
52.	IV. zvezek. 14. snopič. 1911	4	" — "
	<i>dr. Fr. Simonič</i> : Slovenska bibliografija:		
53.	I. del. 1. snopič. 1903	1	" 60 "
54.	I. del. 2. snopič. 1904	1	" 50 "
55.	I. del. 3. snopič. 1905	1	" 50 "

Zabavna knjižnica:

56.	XII. zvezek: <i>Fr. Malograjski</i> : Z viharja v zavetje. 1900	2	" — "
57.	XIV. zvezek: <i>F. J. Dolžan</i> : Pogreb. Slika. — <i>Pankracij Gregor</i> : Brez volje. <i>Fr. Ks. Meško</i> : Črtice: I. Ko so zvonovi plakali. II. Za deveto goro. III. Cilji našega hrepenenja. 1903	1	" 20 "
58.	XVI. zvezek: <i>Josip Lavtižar</i> : Pri Jugoslovanih. 1904	1	" 40 "
59.	XVII. zvezek: <i>R. Peterlin</i> : Slavjanska lira. <i>Fr. Ks. Meško</i> : Pot spokornika. <i>Zofka Kveder-Jelovškova</i> : Pijanec. <i>Ivo Trošt</i> : Podoba izza mladosti. <i>Jos. Planinec</i> : Drobne povesti. 1905	—	" 80 "
60.	XX. zvezek: <i>Zofka Kveder-Jelovškova</i> : Amerikanci. <i>Milan Pugelj</i> : Hrizantema in Cimbas. <i>Milan Pugelj</i> : Anžiček. <i>Milan Pugelj</i> : Evelina in Lina. 1908	1	" 40 "
61.	XXI. zvezek: <i>E. Kristan</i> : Kato Vrankovič, drama. 1909	1	" — "
62.	XXII. zvezek: <i>dr. F. Detela</i> : Pegam in Lambergar. 1910	2	" — "
63.	XXIII. zvezek: <i>Ksaver Meško</i> : Črna smrt. <i>Milan Pugelj</i> : Gregor. 1911	1	" 40 "
64.	<i>dr. J. Vošnjak</i> : Spomini. I. del. 1905	1	" 20 "

Iz svetovne književnosti:

65.	I. zvezek: <i>A. Funtek</i> : Kralj Lear. 1904	—	" 80 "
66.	II. zvezek: <i>O. Zupančič</i> : Beneški trgovec. 1905	—	" 80 "
67.	V. zvezek: <i>Goethe-Funtek</i> : Faust I. 1908	2	" — "
68.	VI. zvezek: <i>Puškin-Prijatelj</i> : Onjegin. 1909	3	" — "
69.	VII. zvezek: <i>Zeyer-Maselj</i> : Jan Marija Plojhar	4	" — "
70.	<i>dr. Fr. Ilešič</i> : Hrvatska knjižnica. III. snopič. Veli Jože. 1908	3	" — "
71.	<i>dr. Branko Drechsler</i> : Stanko Vraz. (IV. snopič Hrv. Kn.)	3	" — "
72.	Hrvatske knjižnice V. snopič: <i>D. Šimunović</i> : Tudjinac. 1911	1	" 50 "
73.	<i>Robert Koprinski</i> : Slovensko-hrvatski slovarček	—	" 60 "

Ant. Kneževlja knjižnica. Uredil Fr. Levec:

74.	I. zvezek: <i>Fr. Levec</i> : Ant. Kneževa ustanova (s podobo). <i>dr. Fr. D.</i> : Gospod Lisec. Povest. — <i>Bogdan Vened</i> : Ženitev Ferdulfa vojvode. Povest v verzih	—	" 80 "
-----	---	---	--------

75.	II. zvezek: <i>Ivan Gorec</i> : Gorski potoki. Povest. — <i>Pavlina Pajkova</i> : Planinska idila. Povest. — <i>Fr. Levec</i> : Matija Valjavec. Životopis s podobo. 1895	— K 80 v.
76.	IX. zvezek: <i>Ivan Cankar</i> : Na klancu. 1902	— " 80 "
77.	X. zvezek: <i>Ivan Cankar</i> : Življenje in smrt Petra Novljana. <i>Josip Kostanjevec</i> : Ella. 1903	— " 80 "
78.	XI. <i>Ivan Cankar</i> : Križ na gori. — <i>F. Devetak</i> : Spomini gospoda Ignacija Brumna. 1904.	— " 80 "
79.	XII. zvezek: <i>Ivan Cankar</i> : Potepuh Marko in kralj Matjaž. — <i>Ivan Cankar</i> : V mesečini. — <i>Jos. Kostanjevec</i> : Brez zadnjega poglavja. 1905.	— " 80 "
80.	XV. <i>dr. Stebinger</i> : Vatroslav Jagić. — <i>Ivan Cankar</i> : Novo življenje. — <i>Cvetko Golar</i> : Dve nevesti. 1908	1 " 40 "
81.	XVI. zvezek: <i>R. Murnik</i> : Matajev Matija, vesela novela. — <i>Cvetko Golar</i> : Bratje in sestre v Gospodu. Sanje poletnega jutra. — Ob stoletnici Slowackega	2 " 50 "
82.	XVII. zvezek: <i>dr. Ivan Lah</i> : Brambovci. I. del. 1910	3 " — "
83.	XVIII. zvezek: <i>dr. Ivan Lah</i> : Brambovci. II. del. 1911	3 " — "
84.	Mencingerjevih izbranih spisov I. zvezek 1911	1 " 40 "
85.	Slovanski spomini in jubileji, I. zvezek 1911	2 " — "

b) Zemljevidi:

Koekejevi zemljevidi, in sicer:

Avstralija, Francija, Velika Britanija z Irsko, Italija, Južna Amerika, Skandinavija, Švica, Španija s Portugalsko in Nizozemsko z Belgijo — komad po	— " 20 "
---	----------

Popis knjiga Matice Hrvatske na skladištu.

I. Redovita izdanja.

Matica Hrvatska ima na skladištu nekoliko starih godišta redovitih izdanja, koja mogu Slovenci nabaviti još i sada uz sniženu cijenu za **4 K po godištu**. Na skladištu nalaze se potpuna samo ova godišta :

1907.

1. *Skarbičevskij A. M.*: Povijest novije ruske književnosti. I.
Preveo M. Lovrenčević 3'50
2. *Hrvatsko kolo*. Naučno-književni zbornik. Knjiga III. 5'—
3. *Arnold Gjuro*: Čeznuća i maštanja. Pjesme 2'—
4. *Andrijašević Niko*: Slike i priče 1'—
5. *Tomić J. E.*: Manja djela I. 1'—
6. *Slovenske novele in pripovijesti*. Uredio dr. F. Ilešič. 1'—
7. *Kolo hrvatskih umjetnika*. Knjiga II. 2'50

1908.

1. *Posljednji Zrinski i Frankopani*. Str. 340, u 4°, sa 108 slika 3'—
2. *Radić Stjepan*: Današnja financijska znanost 4'—
3. *Hrvatsko kolo*. Naučno-književni zbornik. Knj. IV. str. 448 5'—
4. *Ivan Lepušić*: Pustolovka. Pripovijest 1'50
5. *Turgenjev*: Novi rod. Roman 2'—
6. *A. Mickiewicz*: Izabrane pjesme. Preveo Isa Velikanović 1'—

1909.

1. *Bazala A. dr.*: Povijest filozofije II. 3'—
2. *Lozovina V. dr.*: Povijest talijanske književnosti I. 2'40
3. *Drechsler B. dr.*: Stanko Vraz. Studija. Sa slikom pjesnikovom u bojama 1'—

4. <i>Hrvatsko kolo</i> . Naučno-književni zbornik. Knjiga V.	5'—
5. <i>Hrvatske narodne pjesme</i> . V. Ženske pjesme. Uredio dr. A. Andrić	3'40
6. <i>F. Maglajlić</i> : Iz staroga vilajeta	1'20
7. <i>Dante-Kršnjavi</i> : Božanstvena komedija I. Pakao	1'40

Opaska. Redovitih izdanja za god. 1909. ima na skladištu neznatan broj.

1910.

1. <i>Hrvatsko Kolo</i> . Književno-naučni zbornik sa prinosima od trideset i osam hrvatskih književnika. Knjiga VI.	4'—
2. <i>Kučera - Pliverić - Božičević</i> : Novovjekni izumi III. Sjajno ilustrovano	3'—
3. <i>Dr. Fr. Bučar</i> : Povijest hrvatske protestantske književnosti u doba reformacije. Ilustrovano	3'—
4. <i>Mandić</i> : Povijest okupacije Bosne i Hercegovine	1'—
5. <i>Ey. Kumičić</i> : Začudjeni svatovi. Roman	2'—
6. <i>M. Lisičar</i> : Pripovijesti	1'50
7. <i>Slowacki-Benešić</i> : Lilla Weneda. Drama	1'—
8. <i>Detela</i> : Pegam i Lambergar. Novela	1'—

II. Izvanredna izdanja.

Izvanredna izdanja naručuju se pojedince, i to uz označenu cijenu za članove:

1. <i>Andrić Nikola</i> dr.: Hrvatske narodne pjesme. Knjiga V. Ženske pjesme. Sa naučnim dodatkom	4'80
2. <i>Tresić-Pavičić</i> dr.: Finis rei publicae.	
I. dio. Ciceronovo progonstvo	1'—
II. dio. Katon	1'50
3. <i>Ogrizović Milan</i> : Hasanaginica. Drama	1'50
4. <i>Narodne Pripovijetke</i> . Ilustrovao Ljuba Babić. Knjiga za djecu i omladinu. Trdo uvezano	2'—
S originalnim uvezom u platnu	3'—
5. <i>Dr. F. Šišić</i> : Hrvatska povijest.	
Knjiga I.	0'50
Knjiga II.	0'50
Knjiga III.	1'50
6. <i>Schreiner Jul.</i> : Uredba svemira	0'50
7. <i>Andrić Nikola</i> dr.: Pod apsolutizmom. Povijest hrvatske književnosti od g. 1850—1860	0'50
8. <i>Josip Kosor</i> : Požar strasti. Drama	1'—
9. <i>Ivo Vojnović</i> : Gospodja sa suncokretom. Drama	1'50
10. <i>Ovidije Naso</i> : Metamorfoze. Preveo dr. Tomo Maretić	2'—
11. <i>Homerova Ilijada</i> . Izdanje III. (Matičino II.). Uvod o Homerovim pjesmama napisao dr. Gj. Körbler.	3'—

III. Redovita izdanja za god. 1912.

„Matica Hrvatska“ izdala je za svoje članove medju redovitim izdanjima za god. 1912. ovih sedam knjiga :

1. *Dr. A. Bazala*: Povjest filozofije, knjiga III. Filozofija najnovijega doba.

2. *Hrvatsko kolo*, naučno-zabavni zbornik, knjiga VII., s umjetničkim prilogima i književnim radovima Vj. Klaića, dra. O. Kučere, I. Pasarića, dra. F. Šišića, M. Nehajeva, dra. P. Karlića, dra. B. Drechslera, dra. A. Tresića-Pavičića, M. Sabića, dra. Drag. M. Domjanovića, Vlad. Nazora, dra. M. Šenoe, L. Ladanjskoga, A. G. Matoša, Ive Krnica, Fr. Galovića, Gj. Turića, Mila Mistre, Andrije Milčinovića, Bože Lovrića, Dinka Šimunovića, M. Ogrizovića, Adama Kostelića, J. Kosora i drugih.

3. *Dante-Kršnjavi*: Božanstvena komedija, II. dio.

4. *Merežkovski*: Petar Veliki, čuveni ruski roman u prijevodu J. Pasarića.

5. *Adela Milčinović*: Bez sreće. Drama u tri čina.

6. *VI. Nazor*: Hrvatski kraljevi. Pjesme.

7. *Branislav Nušić*: Priče, zbirka humoreska i priča najboljega srbskoga humoriste.

Sloveni dobivaju redovita izdanja broširana za K 4.—. Uvez, po nacrtima Ljube Babića, stoji K 7.—.

Matica šalje knjige uz unaprijed poslan novac ili pouzećem. Otprema i poštarina otpada na naručitelja. Knjige se naručuju izravno kod „Matice Hrvatske“ u Zagrebu.

Katoliška Bukvarna v Ljubljani

ima v zalogi vse slovenske knjige.

Iz lastne zaloge priporoča posebno sledeče:

Grafenauer: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva.

I. del. Od Pohlina do Prešerna. K 2'—, vez. K 2'80.
II. del. Doba narodnega prebujenja 1848-1868 K 6'20,
vez. K 7'20.

To je brez dvoma najznamenitejšo znanstveno delo slovenskega slovstva iz zadnjih let. Zgodovina, ki je izšla v l. 1910 in 1911, je kritično-slovstvena, poleg tega pa tudi kulturna slika narodnega javnega življenja v navedenih dobah. „Zgodovina“ si je, četudi je komaj izšla, pridobila kot strogo znanstveno in strokovnjaško delo obilo priznanja pri vseh izobraženih krogih brez razlike. Delo se bo seveda nadaljevalo.

Breznik: Slovanske besede v slovenščini. K —'80.

Razprava, ki bo vsakega izobraženca zanimala, obravnava pravilno rabo iz bratskih slovanskih jezikov izposojenih besed.

Vrhovec: Die wohlhällliche landesfürstliche Hauptstadt Laibach. Kulturhistorische Bilder aus Laibachs Vergangenheit. K 2'50.

Edino delo, ki obravnava kulturno zgodovino slovenske prestolnice v večjem obsegu.

Medved: Poezije. I. del K 3'80, vez. K 5'—.

II. del K 4'—, vez. K 5'40.

Pesmi našega pesnika-misleca mora poznati vsak izobraženec. Poleg tega je knjigarna izdala v lastni zalogi še mnogo drugih velepomembnih del.

V zalogi „Katoliške Bukvarne“ izhaja tudi leposloven list „**Dom in Svet**“, ki obsega na leto 12 števil in stane 10 K.

To je najbolj razširjeni slovenski leposlovn list, ki prinaša izvirne slovenske spise ter nudi tudi obilo poučnih in umetniških sestavkov. List je tudi krasno ilustriran ter ima izredno bogato opremo. Dobi se tudi še več starejših letnikov.

Na razpolago so **brezplačno in poštne prosto** obširni ceniki in sicer:

1. Splošni katalog slovenskih knjig;
2. Katalog glasbenih del (posvetnih in cerkvenih);
3. Katalog nabožnih knjig in molitvenikov;
4. Katalog učil ter šolskih tiskovin in knjig.

Zahtevajte zastonj in poštnine prosto
letošnji katalog:

„Domača knjižnica“

ki obseza vsa polja
slovenske literature.

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

knjigotržnica in trgovina z muzikalijami
v Ljubljani.

Hrvatski (slovanski) znanstveni antikvarijat

Knjigarna Mirko Breyer

Ilica 29 🐾 Zagreb 🐾 Telefon 150

„SLOVANSKA KNJIGARNA“

S. i M. RADIĆ

Zagreb, Jurišićeva ulica 1.

Mestna hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, v lastni hiši, Prešernova ul. 3

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1911 614.5 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog: nad 42 milij. kron

Rezervni zaklad: nad 1,300,000 kron.

Sprejema vloge vsak delavnik. Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov. — Obrestuje po

4¹/₂ 0/0

brez odbitka. — Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo. Poslovanje nadzoruje

==== c. kr. deželna vlada. ====

Izključena je vsaka špekulacija in izguba vložnega denarja. — Posoja na zemljišča in poslopja proti 5⁰/₀ obrestim in najmanj ¹/₂ ⁰/₀ amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične

==== domače hranilnike. ====

Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Kmetska posojilnica ljublj. okolice

registr. zadr. z neom. zavezo
Ustanovljena leta 1881.

Ljubljana, Dun. c. 18

(v lastnem zadruž. domu)

Obrestuje hran. vloge po

4¹/₂⁰/₀

brez odbitka rentn. davka

Sprejema tudi vloge na tek račun v zvezi s ček. prometom, obrestuje jih od dne vloge do d. dviga.

Rezervni zaklad nad pol milij. kron. Stanje hraniln. vlog nad 20 milijonov kron

Denarni promet v letu 1911 nad 100.000.000 kron.

Račun pri avstr. poštni hranilnici št. 823.400, pri ogrski p. hran. št. 19.864.

Žiro-konto p. Avstr.-ogr. banki

Popolnoma varno
naložen denar!

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ul. 2 (v lastni hiši).

Delniška glavnica 8.000.000 kron.

Rezervni zakladi 800.000 kron.

Sprejema **denarne vloge** na knjižice in tekoči račun ter obrestuje prve po **4**¹/₂⁰/₀ **netto**, druge po dogovoru, in sicer od dneva vloge do dneva dviga.

Posreduje najkulantnejše **nakup in prodajo** vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, delnic, srečk in valut ter izvršuje **vsaj borzna naročila** kar najtočneje.

Eskomtjuje in vnovčuje menice, devize, kupone; daje predjme na vrednostne papirje, sprejema vse vrednote v depot in oskrbo; priporoča ognjavarne „safe-deposits“ v poljubno uporabo pod lastnim ključem.

Preskrbuje vinkulacije in devinkulacije zlasti vojaških ženitbenih kavej.

Izdaja promese za vse srečke k vsem žrebanjem; zavaruje srečke proti kurzni izgubi.

Izvršuje plačila na vsa tu- in inozemska mesta ter opozarja zlasti na stalno zvezo z Ameriko.

Podružnice v Splitu, Celovcu, Trstu, Sarajevu, Gorici in Celju. Agencija v Gradežu.

Učiteljska tiskarna

r. z. z. o. z. v Ljubljani, Frančiškanska ul. 8

se priporoča za tisk vsakovrstnih tiskovin, kakor: časopisov, knjig, brošur, lepakov, not, letnih zaključkov itd. in izvršuje vsa naročena dela vsled svoje najmodernejšje uredbe najokusneje, najkulantneje in po nizkih cenah.

Vse šolske, županske in druge uradne tiskovine v zalogi. — Velika izbira mladinskih knjig.

Ceniki zastonj in poštnine prosto.

!! V Učiteljski tiskarni izhaja edini slovenski neodvisni politični dnevnik „**Dan**“

in sicer tudi ob nedeljah in praznikih ob 3. uri zjutraj. — Mesečna naročnina z dostavljanjem na dom K 1'50, po pošti K 1'70

Južnoštajerska hranilnica

v Celju * „Narodni dom“

za katero jamčijo okraji: **Gornjigrad, Sevnica, Šoštanj, Šmarje pri Jelšah, Vrnsko** za popolno varnost vlog in za njihovo po pravih določeno obrestovanje do neomejene visokosti, ima sedaj hranilnih vlog čez **4,000.000 kron.**

Hranilnica posluje s strankami **vsak predpoldan od 8. do 12. ure izvzemši nedelje in praznike.** Hranilne vloge obrestuje po **4 1/2 odstotka od dneva vloge do dneva vzdiga** in pripisuje obresti polletno h kapitalu ter plačuje hranilnica **rentni davek sama** in ga ne odtegne vlagateljem.

Izposojuje pa na zemljiško varnost **po 5 odstotkov**, občinam in korporacijam navedenih petih okrajev po **4 tri četrt obresti.**

Slovenci, vlagajte v **južnoštajersko hranilnico** svoj cerkveni in ustanovni denar in kadar nalagate denar za mladoletne ali varovance, in zahtevajte pri sodiščih, da se naloži denar za mladoletne oz. za varovance izključno le v **južnoštajersko hranilnico.**

Knjigoveznica

Šelenburgova ulica, nasproti c. k. gl. pošte
v Ljubljani

priporoča vezavo knjig in v to svrho spadajoča dela, od preprostih do najfinejših izdelkov: Uradne knjige vseh vrst, mape, fascikle, načrte; knjige šolskih in drugih knjižnic, knjige privatnih bibliotek; dalje časopise, koledarje, bloke, passepartout, diplome, kartonaže, kartoteke.

Tisek na trakove v zlatu, srebru ali v barvah.

Za hranilnice in posojilnice vložne knjižice. Na zahtevo pošlje vzorce in proračun.

Tovarniška zaloga raznega papirja in vrečic. Zaloga za pisarniške in šolske potrebščine en gros & en detail.

Najnižje cene.

Se uljudno priporoča **IVAN BONAČ.**

Fr. Cerar, tvornica slamnikov □
v Stobu, pošta Domžale pri Ljubljani,
se priporoča gg. trgovcem in slavn. občinstvu
za obila naročila.

Postrežba točna. Cene primerne.

—>>> Lastna tvornica ur v Švici <<<—

„ALFA“ registr. varstv. znamka „ALFA“

Fr. Čuden

Ljubljana, Prešernova ul. 1

Največja zaloga ur, zlatnine in srebrnine.

„UNION“ - ure so najbolj natančne.

Zahtevajte »Jubilejni cenik« zastonj.

GRIČAR & MEJAČ

LJUBLJANA, Prešernova ulica št. 9.

Največja zaloga
izgotovljenih oblek za gospode
za dečke in otroke.

☀ Konfekcija za dame. ☀

Točna postrežba.

Solidne cene.

Ženska ročna dela

M. Drenik

Predtiskovanje. Tamburiranje

☀ Zaloga ☀

telovadne obleke

Ljubljana, Kongresni trg 7

Ustanovljena 1847

Tovarna pohištva

J. J. Naglas

Ljubljana, Turjaški Trg 7

Največja zaloga pohištva
za spalne in jedilne sobe, salone
in gosposke sobe.

Preproge, zastori, žimnati modroci,
modroci na vzmeti, otroški vozički
l. t. d. l. t. d.

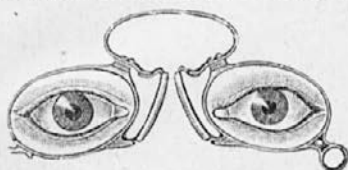
Najsolidnejše blago.
Najnižje cene.

Solidni in znani krojaški obrt

priporoča

Fran Rožič

krojač v Ljubljani, Kongresni Trg 7

FR. P. ZAJEC

LJUBLJANA, Stari Trg št. 9

Velika zaloga ur, zlatnine in srebrnine

Opozorjam slavno občinstvo kot oblastv. konces. optik in strokovnjak na svoj

optični zavod

kakor vsakovrstna očala, ščipalnice, toplomere, zrakomere, daljnogleda vseh vrst, tudi Zeiss, Busch, Goerz itd. itd.

Vsa popravila izvršujem v svoji z elektr. obratom po najnovejšem sistemu urejeni delavnici.

Velika
zaloga
gramofonov
in plošč.

Zahtevajte
cenik,
dobite ga
zastonj
in franko.

Tamburice
prve sisačke
rukotvornice tambura

J. STJEPUŠIN

▪ SISAČ ▪

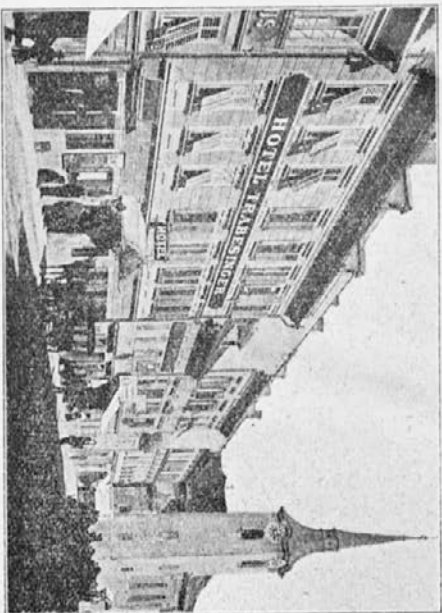

Odlikovana na svjetskoj
izložbi u Parizu
1900 i na mile-
nijskoj izložbi
u Budimpešti
1896.

Lekarna k „Zlatemu orlu“

Krešimira Fibiča

u Hrapinskih Toplicah.

Hotel Trabesinger

v Celovcu, Velikovaška cesta 5.

KOROŠKO! KOROŠKO!

Edino slovensko narodno trgovsko-oljarno podjetje!

Podpisani voditeljici hotela Trabesinger se ušljudno priporočata vsem velenecenjem slovenskim in slovanskim gostom, potnikom, ki prenočujejo ali za več časa ostanejo v Celovcu.

V hotelu se dobe **lepe, snažne sobe** po primerni ceni; nudi se izborna kuhinja in zajamčeno pristna in dobra vina iz Slovenskih Goric. Na razpolago je tudi **kegljišče poleg senčnatega vrta**, po zimi toplo zakurjeno. V hotelu Trabesinger dobite vsake dan, posebno pa ob sredah zvečer prijetno slovensko družbo.

V poletnem času pričakuje na kolodvoru gostov domači omnibus. — Slovenski potniki in rodoljubi, ustavljajte se samo v edini slovenski gostilni **„Hotel Trabesinger“** v Celovcu, kjer boste vedno dobro postreženi.

Za mnogobrojen obisk se priporočata
voditeljici hotela

Alojzija in Josipina Leon.

TISKARNA ANT. SLATNAR □ V KAMNIKU □

SE PRIPOROČA ZA RAZLIČNA
TISKARSKA DELA. — IZVRŠUJE
VSA V TO STROKO SPADAJOČA
NAROČILA PRIZNANO LIČNO IN
PO ZMERNIH CENAH. — NOVI
STROJI. — ELEKTRIČNI OBRAT.
DOMAČA KNJIGOVEZNICA.

Čisti dobiček se deli v narodne namene,
kamor naročnik določí.

Naročajte,
ponudite, za-
htečajte, pijte

Tolstovrško slatino

ki je najboljša **namizna**
in **zdravilna** kislá voda
in se naroča v Tolst. vrhu,

pošta Guštanj, žel. postaja Spodnji Dravograd, pošta in posta-
jališče Guštanj, Koroško. Brzozavni naslov; Oset, Streiteben.
Tam se nahaja tudi dobra gostilna in prenočišče.

Prazne steklenice drugih voda se sprejmejo v polnitev.

Plakati, prospekti in ceniki na razpolago zastonj in franko.

Uporablja se kot zdravilna voda in namizna osvežujoča pijača. Več priznatih in
pohvalnih pisem. V lastni uporabi pri mnogih odličnih zdravnikih cele Avstrije.

Zadnji čas se pošilja tudi v inozemstvo!

Preurejen vrelec! Znižane cene! Pišite po cenik in prospekte! Poizkusite!

Edino domače slovensko podjetje!
Prilporočajte!

Iz društvenih pravil „Maticе Slovenske“.

„§ 3. Kdor letnine ne plačuje redno, se sme po odborovem sklepu izbrisati izmed letnikov.

Letnina se plačuje v prvi polovici vsakega leta.“

* * *

„Zemljevid slovenskega ozemlja“.

Zemljevid, ki ga tiska c. in kr. vojaški geografski zavod na Dunaju, je bil novembra in decembra 1912 v prvi korekturi. Ker se druga in tretja korektura vrši mnogo hitreje, izide Zemljevid vsekakor spomladi 1913. To naznanjamo p. n. gg. naročnikom, a obenem vabimo vse Slovence, ki Zemljevida še niso naročili, da bi blagovolili storiti to čim preje; zlasti pa nanj opozarjamo vse urade in pisarne.

Ves zemljevid bo 91 cm širok in 125 cm dolg ter izide v štirih listih. Dobiti ga bo ali enostavno na papirju ali **napetega na platno**; za ta zadnji slučaj je zopet razločevati troje: a) vsak izmed štirih listov je nalepljen **na dobro, sivkasto platno** in je razdeljen v 16 delov (torej zložljiv, v žepnem formatu); b) vsi 4 listi se prilepijo skupaj na **močno, belo platno**, toda tako, da se da ves zemljevid zložiti v 4 dele (zemljevid bi se dal obesiti); c) vsi 4 listi se prilepijo skupno na **močno, belo platno** kot celota; vsak zemljevid dobi zgoraj in spodaj ličen lesen rob in obešalo. Napenjanje stane: sub a) 2 K 52 h (za vse 4 liste), sub b) 3 K, sub c) 3 K 90 h. — „Matica Slov.“ prosi p. n. gg. poverjenike in odjemalce zemljevida sploh, da bi ji z naročilom obenem blagovolili javiti, ali in kako naj se poedinim naročnikom zemljevid prilepi. Kdor pošlje le 5 K (ozir. ako ni matičar, 6 K), dobi zemljevid enostavno na papirju; na to opozarjamo zlasti p. n. gospodo, ki so že naročili zemljevid in doposlali 5 K.